

GLASILO ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NOV SLOVENIJE

Prizadevnost bivših političnih zapornikov in internirancev

Med članstvom združenj borcev je precejšnje število bivših političnih zapornikov, internirancev in deportirancev. Za reševanje njihovih zadev skrbi posebna komisija pri predsedstvu ZZB NOV Slovenije in tudi sekcije pri združenjih po občinah.

Da bi se seznanili z nalogami in delom komisije pri predsedstvu, si oglejmo njen program dela za leto 1965. Ta program je razdeljen na tri dele. Prvi obsega zgodovinsko in propagandno dejavnost, drugi obiske in srečanja in tretji organizacijske naloge.

V prvem delu programa je predvideno sodelovanje pri izdaji jugoslovanskih zbornikov o zaporih in taboriščih, katerih prva knjiga izide še letos. Predvidena je tudi izdaja dveh slovenskih zbornikov: Ravensbrück in Dachau, a med letom bodo zbirali tudi gradivo za izdajo drugih zbornikov.

Komisija bo nadalje poskrbela za poživitev dela skupin za posamezna taborišča, predvsem iz tistih taborišč, za katera je zbranega najmanj gradiva. Poskrbela bo, da bodo v tisku, radiu in televiziji primerno poročali, posebno ob 20. obletnici osvoboditve, o taboriščih in o zadevah bivših zapornikov, internirancev in tudi o delu komisije. V programu je nadalje predvideno sodelovanje z zvezno komisijo pri obeleževanju taborišč in urejanju muzejev, pri naporih za razbijanje neonacistične aktivnosti in v prizadevanjih za pravično rešitev odškodninskega vprašanja in proti zastaranju roka preganjanja nacističnih vojni zločincev.

Komisija je letos že organizirala obiske bivših internirancev v Osviecim, Buchenwald, Ravensbrück in Sachsenhausen, dalje v Mauthausen, Dachau in Natzweiler. V septembru pa namerava komisija organizirati

take obiske taborišč Neuengame in Bergen-Belsen in Nemčiji ter Gonars-Visco, Renicci in beneške zapore v Italiji. Predviden je tudi obisk Raba.

Komisija bo sodelovala tudi pri organizaciji večjih srečanj, ki postajajo stalna oblika dela, ter pri polaganju vencev za 1. november v Gradcu, Gonarsu in na Rabu.

Besede in dejanja

• Sila kola lomi!

Potem ko sta — kot se temu reče — bog in cesar zdavnaj dvignila roke od nje in ko so kočevski rudarji že tako rekoč steli dneve svojih odhodov v jamo, se je zaokrenilo. Medtem ko je bil odkop v letu 1961 še 4882 ton na dno, se je v letu 1964 povzpela na 7869 ton na dno, in če so v kočevskem rudniku doslej v letu 1961 produktivnost na zaposlenega 266,9 tone, se je v minulnem letu dvignila na 498 ton premoega na zaposlenega.

Delavska enotnost — 3. VI. 1965

• Res »poceni« parcela

Beogradska občina Voždovac je prva, ki je razpisala »licitacijo« za dodelitev zemljišč za individualno gradnjo. Ljudem, ki imajo »žene bolj globoke od najbogatejših Jugoslovancev«, ponujajo urbanistično izredno ugoden teren s parcelami od 600 do 2000 m² okoli vsake projektirane vile, z vsemi komunalnimi ureditvami — po 6 do 12 milijonov dinarjev za parcelo.

Borba — 4. VI. 1965

O BLETNICA BITKE NA JANČAH

V predzadnji številki smo že na kratko poročali o proslavi na Jančah. Ker je bilo poročilo pomanjkljivo, priobčujemo še tele vrstice:

V nedeljo, 23. maja, se je zbralo 70 preživelih borcev II. grupe odredov in svojcev padlih borcev na Jančah, kjer so skupno z občani občine Moste-Polje proslavili obletnico bitke z nemškim okupatorjem, v kateri so partizani izbojevali veliko zmago. Slovesnost je bila v sklopu proslavljanja 20-letnice osvoboditve v občini Moste-Polje. Proslava je bila na kraju, kjer bo uredjen spominski park z obeliskom, spominsko ploščo in kamni, ki naj simbolizirajo žrtve padlih v tem boju. Spominska plošča je ulita iz bron in je na njej napisano po-

svetilo z datumom zaključka boja (22. maj 1942), kar ustreza poteku bitke, ki je trajala tri dni in so jo borci II. grupe odredov tega dne zmagovito končali.

Slavlja se je kljub slabemu vremenu udeležilo več sto ljudi. Predvideno je bilo, da se proslave udeleži tudi čez 1000 šolskih otrok, vendar je slabo vreme to preprečilo. Proslavi so prisostvovali poleg predsednika občinske skupščine in predstavnikov družbeno-političnih organizacij Moste-Polje tudi član ZIS Sergej Kraigher in član CK KPS Mitja Ribičič. Pripadniki II. grupe odredov so prišli s praporom.

Proslavo je začel papirniški pihalni orkester iz Vevč, ki je intoniral državno himno, nakar

je borec II. grupe odredov Miha Berčič imel slavnostni govor o pomenu bitke na Jančah in o narodnoosvobodilnem boju nasploh. Po govoru sta sledili dve recitaciji, Mileta Klopčiča Komandant Stane in Ceneta Vipotnika Svitavnica, nato so borci II. grupe odredov položili venec, predstavniki kolektivov in družbenih organizacij pa so tudi položili nad 25 vencev.

Papirniški pihalni orkester je nato priredil krajši koncert, borci II. grupe odredov pa so mladincem predvojaške vzgoje tolmačili potek bojev na Jančah. Potem so se zbrali pripadniki II. grupe odredov na tovariškem srečanju, kjer so obujali spomine na težke čase ter si želeli še več takih prirsčnih snidenj.

V okviru praznovanja 20. obletnice osvoboditve in krajevnega praznika so 6. junija v Ivančni gorici izročili namenu nov zdravstveni dom, ki je dobil ime po narodnem heroju Jožetu Kovačiču. Zdravstveni dom predstavlja spomenik padlim domačinom.

Zdravstveni dom so pričeli graditi že leta 1959. Domačini so delno prispevali gradbeni material in delo, organizacija Rdečega križa pa je zbirala denarna sredstva in material. Končno je zgrajevan doma prevzela občinska skupščina Grosuplje. Dom je doslej veljal 110 milijonov, potrebujejo pa še 50 milijonov dinarjev.

Po veliki slovesnosti ob otvoritvi zdravstvenega doma so mnogi položili vence pred bronasti doprni kip narodnega heroja Jožeta Kovačiča ter pred ploščo s 66 vklesanimi imeni padlih borcev in žrtev fašističnega nasilja.

S. O.

Zdravstveni dom narodnega heroja Jožeta Kovačiča v Ivančni gorici

Z. C.

Stična z okolico slavi dvajseto obletnico osvoboditve

Krajevne skupnosti in združenja borcev NOV Ivančna gorica, Muljava, Stična in Sentvid pri Stični so za proslavljanje 20. obletnice osvoboditve in krajevnega praznika pripravila obširen program.

Srečanje pionirjev s starimi borci na Muljavi

V nedeljo dopoldne se je zbralo na Muljavi, v rojstnem kraju pisatelja Josipa Jurčiča, nad 1500 pionirjev, ki so skupaj z borci slavne II. grupe odredov proslavili 20. obletnico osvoboditve. V zgodnjih dopoldanskih urah so začeli prihajati proti Ivančni gorici avtobusi, iz katerih se je na Muljavi usipal veseli življenjski. Okrog 800 pionirjev se je pripeljalo iz Ljubljane, drugi pa so prišli iz okoliških krajev. Ob desetih se je začela proslava, na kateri je nastopilo več pevskih zborov in več recitatorjev. Po prireditvi so se stari borci pomešali med pionirje in se zapletli z njimi v živahen pogovor o dogodkih med narodnoosvobodilnim bojem. Prireditve je poživila tudi ponazoritev boja pri Muljavi, ki so ga pripravili rezervni oficirji.

O muljavskem srečanju bo mo obširneje poročali v prihodnji številki.

Dne 29. maja popoldne so odkrili spominsko ploščo padlemu mladinskemu aktivistu Silvestru Plankarju-Silvu na njegovi rojstni hiši v Potoku pri Stični, naslednjega dne pa spominsko ploščo padlim bratom Hrast — Edvardu, Ediju in Albinu, na njihovi rojstni hiši v Viru pri Stični. Bratje Hrast so že takoj ob kapitulaciji stare Jugoslavije močno razgibali politično življenje v stiškem okrožju; zato je vasica Vir kmalu dala 14 borcev, ki so večinoma padli.

Dne 5. junija zvečer je bila v Titovem domu v Ivančni gorici slavnostna seja krajevnih skupnosti in družbeno-političnih organizacij. Drugi dan pa so tam slavnostno odprli zdravstveni dom »Jožeta Kovačiča«, kot spomenik padlim borcem NOV Ivančna gorica. Pobudo borcev iz Ivančne gorice moramo vsekakor pohvaliti, saj je spomenik — zdravstveni dom, velika praktična pridobitev za Ivančno gorico.

Tudi v prihodnjih dneh, tja do 19. septembra, bodo razna srečanja in odkritja spominskih obeležij. Dne 13. junija dopoldne so se na Muljavi srečali ljubljanski ter dolenski pionirji in borci II. grupe odredov. Na dan borca bodo dopoldne v Ivančni gorici na »Koči strelcev« odkrili spominsko ploščo ustrelnim borcem in aktivistom. Na dan vstaje slovenskega ljudstva bodo v Velikem Cernelcu pri Ivančni gorici odkrili spominsko ploščo padlim aktivisti-

stom OF. Dne 5. septembra bodo na Muljavi, na hiši, kjer je bila v času NOV partijska šola okrožnega komiteja KPS Stična, odkrili spominsko ploščo, prav tako tudi na Lovski koči v Bojanskem borštu, kjer je bila ustanovljena II. grupa odredov. Proslavljanje bodo zaključili z odkritjem spominskega obeležja prvega odbora OF v Hudem pri Ivančni gorici.

Z. C.

OBČANOVA BELEŽNICA

Pred kratkim smo pospremili na zadnjo pot stanovskega tovariša, kolega, novinarja. Bolezen mu je izklopala preran grob. Ironija življenja pa je, da je imel že tri tedne poprej napotnico za bolnišnico, toda na razpolago ni bilo nobene postelje na tisti kliniki, ker je vse preveč zasedena. Tako je čakal in čakal. Kdo ve, če bi prišlo do pravočasne zdravniške intervencije, ali naš kolega ne bi še živel? To pa ni edini primer ...

Postelj ni!...

Iz okolice Kranja je znan primer neke starejše žene, ki je imela rakasto obolenje. Imela je prav tako napotnico za bolnišnico, saj je bil potreben operacijski poseg. Čakala je ... Potem je umrla. Čez leto dni, ko so jo že pokopali, pa je prišla na njen naslov modra kuverta, v kateri je bil poziv, naj se zgleda ta in ta dan v bolnišnici, ker bo tedaj na razpolago postelja zanjo ... Podobnih slučajev je v Sloveniji še mnogo in te razmere ne veljajo le za Ljubljano, kjer je problem bolnišnične brčaz najbolj pereč. To se dogaja tudi v Mariboru, Izoli, Novem mestu, Murski Soboti, Slovenj Gradcu in drugod. Pisanje o teh rečeh je dokaj mučno in morda tudi neprijetno, vendar je treba o tem vnovič spregovoriti, dasiravno problem ni nov, še manj pa neznan ... Ena izmed pomembnih pridobitev našega družbenega sistema je prav gotovo pravica našega delovnega človeka do zdravstvenega zavarovanja.

Ze takoj po vojni se je zdravstvena služba močno razvila in zajela širok krog ljudi, dokler ni v zadnjem času zajela pravzaprav slehernega na. Povsem jasno je, da je z razmahom te službe, zlasti preventivnega zdravstva, prišlo do tega, da so zdravstveni delavci odkrivali čedalje več obolenj, ugotavljali potrebe po čedalje intenzivnejšem zdravljenju.

Toda če pri neki stvari rečeš A, moraš pač reči tudi Z. Z tega Z pa, žal, nisimo rekli. Brez dvoma so temu botrovali tudi objektivne okoliščine, saj je bila naša materialna baza sprva zelo skromna.

Prvi tako razširjenem zdravstvenem zavarovanju je gradnja zdravstvenih ustanov capljala za njim. Nikakor nisimo mogli dohiti potreb. In čeprav smo doslej zgradili vrsto zdravstvenih ustanov, zdravstvenih domov, ambulant in podobnega v še tako odročnih krajih, kjer taka služba poprej sploh ni obstajala, smo še vedno zgradili premalo.

Ze vrsto let je v ospredju razpravljanje in razmišljanje o ljubljanski bolnišnici, kjer so razmere zelo pereče in delo zdravstvenih delavcev na moč težavno. Upati je, da se bo zadeva le premaknila z mrtve točke, čeprav gre vse nekako po polzevo naprej ...

Ob tem pa je značilno naslednje: ■ občani, proizvajalci, skratki vsi mi, se nekako brez večje odgovornosti in težav odločamo za tudi milijardne investicije, če gre za neko novo tovarno ali kaj podobnega. V rentabilnost se niti ne poglabljamo kdove kako! Ko glasujemo za to, dvignemo roke v prepričanju, da pač mora biti tako in da tisti, ki to predlagajo, že najbrž vedo, da je to prav.

Sila težko pa se odločamo in nevedno mnogo razpravljamo, bodisi na delavskih svetih ali pa na zborih volivcev in drugje, če je treba investirati v tako imenovane »postranske« dejavnosti, kamor sodi (de kdo ve zakaj?) tudi zdravstvo. Za te reči se nam zdí skoraj vsak dinar odveč, če pa ne, ga na vse mogoče načine pretehtamo. Zdi se, da bi morali biti občani pri takih rečeh bolj zavzeti, bolj vztrajni in temeljitejši. Konec koncev — mar ni v naši družbi najdragocenejše človekovo življenje?

IZTOK AUSEC

DOPIŠNIKI NAM POROČAJO • DOPIŠNIKI NAM POROČAJO

V Trbovljah so ustanovili sklad za borce

Trboveljska skupščina je odlok ustanovitvi sklada za borce obine Trbovlje že sprejela. Odlok določa, da se sredstva sklada upo-

rabljajo za stalne, občasne in enkratne priznavalnine, za pridobivanja kvalifikacij, za zdravljenje borcev in invalidov NOV, za razna posojila in za pomoč pri šolanju in zdravljenju otrok umrlih borcev in invalidov, ki drugače niso deležni družbene pomoči. Sklad bo upravljali 7-članski odbor, katerega je že imenovala občinska skupščina na predlog predsedstva ZZZB NOV Trbovlje.

Na isti seji je občinska skupščina sprejela tudi odlok o priznavalninah, v katerem je določeno, da se borcem, aktivistom, internirancem, udeležencem španske državljanske vojne, katerim je ta čas pri-

znan za dvojno štetje, in predvojnim revolucionarjem, lahko prizna priznavalnino. Le-ta pa se lahko podeli tudi zakoncu, otrokom in staršem pokojnih oseb, če jih je pokojnik preživljal. Postopek za dodelitev priznavalnine bo začela Komisija za vprašanja borcev in invalidov NOV na podlagi vloge upravičenca ali na predlog predsedstva ZZZB NOV občine Trbovlje.

V odloku je tudi določeno, da se finančna sredstva za priznavalnine in zdravstveno varstvo zagotovijo v proračunu trboveljske občine in se namensko dodelijo skladu za borce.

M. LIPOVŠEK

PTUJ:

Ob 20. obletnici osvoboditve je bila osrednja proslava v Ptuj, kjer je bilo na Trgu svobode zborovanje vseh Ptujčanov. Poleg družbeno političnih predstavnikov mesta Ptuja in okolice smo tega dne lahko videli na tribuni tudi posebne delegacije ZB iz Arandjelovca, Varaždina, Čakovca in Ormoža, ki so se te proslave udeležile na povabilo združenja borcev NOV v Ptuj.

Prav tako je bila tega dne v skupščinski dvorani še slavnostna seja ZB NOV, na kateri je govoril predsednik združenja borcev tov. Milan Laček. Posebne svečanosti so bile tudi pred spomeniki ptujskih revolucionarjev, borcev in talcev.

Popoldne pa je bilo svečano odprtje spominske plošče v Novi vasi pri Ptuj, kjer je bil rojen Tone Znidarič, španski borec in borec NOV in POJ. Tu so vojaki ptujškega garnizona izstrelili tudi častno salvo, predsednica občinske skupščine Lojzka Stropnikova pa je prevzela skrb nad ploščo, recitirala pa sta tudi dva učenca iz sosednjih občin, s katerimi ima ptujška občina prijateljske zveze, ki so bile skovane že za časa narodnoosvobodilne borbe.

Prav tako so bile proslave tudi na vseh šolah v občini, na katerih so borec NOV govoril mladim ljudem o velikih dneh naše revolucije, priredili pa so tudi izlete v znane partizanske kraje. V sredo, 12. maja pa je bil sprejem kurirčkov pošte. Pionirji iz vseh šol so tega dne hodili po poteh TV postaj skupaj z borec NOV. H. F.

Invalidi na športnih stezah

Pred dnevi so zagorski kegljači priredili tradicionalni četverboj, katerega so se udeležili kegljači — invalidi iz Kočevja, Domžal in Ljubljane. Domžalčani so zaigrali izredno dobro in tako osvojili pokal. Drugo mesto so zasedli Ljubljani.

Tudi SD Invalid je priredilo športno srečanje. V Ljubljani se je srečalo 12 balinarskih klubov. V finale so prišli Vijak, Zarja, Invalid in Krilato kolo.

Zmagovalec: balinarski klub Zarja. Drugo mesto je zasedel Invalid, tretje Vijak. V. B.

VS AK ČLAN ZZZB NOV naj postane naročnik »TV 15«

Naročnikom!

Razliko med staro in novo naročnino TV 15 za znesek 400 dinarjev bomo pobirali kot običajno preko pošt šele v mesecu oktobru.

Zaradi tega napročamo vse, da nam po možnosti nakažejo razliko na naš tekoči račun 600-11-608-29 še pred pobiranjem. S tem nam prihranite še itak velike stroške za poštnino.

Naročnikom, ki poleg TV 15 prejema jo še »Vojaški informator« pa tole obvestilo: V šolskem letu 1965/66, ki začne s septembrom 1965, boste prejeli štiri številke v povečanem obsegu za 400 dinarjev. Tudi to naročnino bomo skupaj z TV 15 pobirali preko pošt v mesecu oktobru.

Zato vse tiste naročnike, ki prejema jo TV 15 in »Vojaški informator«, prosimo, ko se odločijo za nakazilo pred našim pobiranjem, naj v tem primeru nakažejo 800 dinarjev. S tem prihranite dvakratno plačevanje stroškov vplačil.

Uprava TV 15 »Vojaški informator«

Dan mladosti v Rušah

Na rojstni dan maršala Tita se je v Rušah zbralo preko 3000 otrok iz 11 mariborskih kol. Shod je organiziralo DPM Maribor-Center, skupno z občinsko ZZZB Maribor-Tabor in osnovno šolo Ruše. Pionirjem je o pomenu in vlogi Ruš v NOV govoril pisatelj France Filipič. Po proslavi so se pionirji napotili k domačiji Alfonza Sarha in tam izvedli krajši kulturni program.

V Rušah so nato pionirji priredili športne igre. V dvorani ruškega kina so nastopili člani TVD Partizan.

Organizacijo proslave je vodil Franc Kotnik. S. P.

Borci Loške doline za dan borca

Člani KO ZZZB NOV Loška dolina bodo na letošnji dan borca priredili pohod po vaseh Loške doline, ob 11. uri dopoldne pa bodo v Smrekah imeli svečano proslavo, na kateri bodo sodelovali moški pevski zbor »Svoboda«, godba na pihala sindikalne podružnice Kovinoplastike, učenci in drugi. Po proslavi bo partizansko srečanje. Ob dnevu borca bodo obiskali tudi starejše in bolne borce.

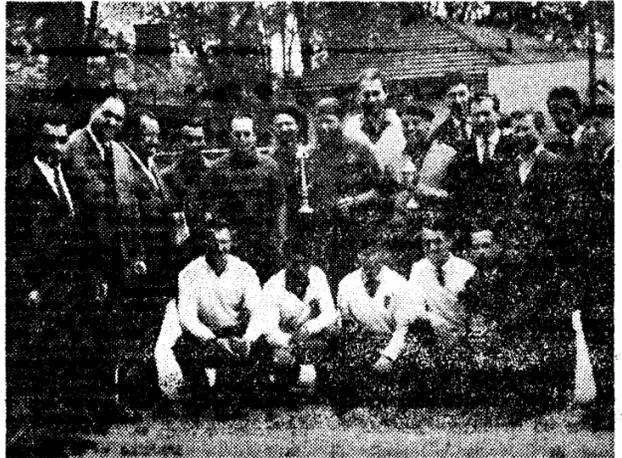
Ljubljanski invalidi v Begunjah

Za proslavo 20. obletnice osvoboditve so člani KO ZZZB NOV Stara Ljubljana obiskali zapore in grobove v Begunjah. Tajnica organizacije je pripovedovala o strahotah v zaporih, dve pionirki pa sta recitirali nekaj pesmi. Na spomenik žrtvam so invalidi položili venec. Med udeleženci je bila tudi mati umorjenega Jožeta Kranjca, ki je tu umrl star komaj 23 let. Invalidi so si ogledali tudi mučilne naprave. Kljub temu, da je minilo dvajset let, so bili spomini živi, marsikatera roka se je stisnila v pest in rosnjo je bilo slehernno oko.

Nato so se invalidi odpeljali v Vrbo ter na Bled. J. M.

Člani KO ZZZB NOV Stara Ljubljana na grobovih talcev v Begunjah

Zmagovalne ekipe invalidov s priborjenimi pokali

Proslava v Mariboru

Dvajsetletnico osvoboditve so proslavili mladinci, učenci številnih šol in športniki z območja Maribora z veliko paradno in množičnim nastopom na stadionu v Ljudskem vrtu.

V nedeljo, 13. junija, je po dolgem času spet posijalo sonce in tako po svoje prispevalo k prazničnemu vzdušju in uspehu parade in nastopa. Pred tribuno na Partizanski cesti so korakali učenci v telovadnih krojih in zastopniki raznih športnih društev po zvrsteh športnega udeleževanja. Posebno ljubki so bili mladinci in mladinke v narodnih nošah. V koloni so bili tudi gasilci in odredi za pomoč ob elementarnih nezgodah, ki so jih gledalci opazovali z velikim zanimanjem. Parado so zaključili pripadniki JLA s strumnim korakom. Glavni poudarek na paradi pa je bil prikaz gospodarskega napredka Maribora od osvoboditve pa do danes.

Popoldanski telovadni nastop je pokazal, da sta v Mariboru telovadba in šport množična. Udeležilo se ga je nad 6.000 udeležencev, gledalcev pa je bilo nad 8.000. Sekretar Zveze za telesno kulturo Slovenije Marko Rožman je podelil predstavniku občinske zveze za telesno kulturo Maribor-Center nagrado za najboljšo organizacijo tekem v okviru jugoslovanskih športnih iger.

Spored je obsegal 18 točk, od prostih vaj, štafet in vaj na orodju do nastopa pripadnikov JLA, ki so s svojimi telesi upodobili rdečo peterokrako zvezdo. MP

PREKLIC

Franc Brešan, avtor članka »Ne si neupravičeno lastiti zaslug« v rubriki »Ob tabornem ognju« v 13. številki »TV 15« t. l., prekleujem naslov tega članka in zadnja dva odstavka, ki se glasita na A-K-K, kot neresnične.

Franc Brešan, Tolmin

Ob tabornem ognju

Proslave 20. obletnice osvoboditve so za nami; ponekod navse svečane in množične, drugje skromne, a vendar prisrčne in iskrene. Sedaj tisk poroča o proslavah, o njihovih sončnih in senčnih platih. Mnenja ljudi so zelo različna. Graja predvsem slabo izbiro programov. Nekateri imajo prav: gotovo ni bilo primerno, ko so ponekod slavili ob zvokih modernih plesov — in celo ob izvajanju nemških popevk — in ob vpitju ter razgrajanju. Človek, ki do pridobitev revolucije nima pravičnega odnosa in spoštovanja, naj tega ne kaže drugim. Ako je na proslavi našel ugodno priložnost, da je dal duška svojim veseljaškim strastem, naj bi to opravil kje drugje. Nedvomno pa glavna krivda zadene prireditelje, ki so se odločili za tako praznovanje.

V praznovanje 20. obletnice osvoboditve smo vključili tudi šolsko mladino; sodelovala je množično, kar je tudi prav. Ob nedavnih proslavah se nam je nudila izredna priložnost, da mladino spoznamo z najtežjim delom naše zgodovine, z revolucijo. Družbeno politične organizacije in društva — organizacije borcev, društva prijateljev mladine, Socialistična zveza, pionirski odredi, organizacije Rdečega križa in druge — so v svoje programe praznovanj osvoboditve vključile šolarje. V mnogih pri-

merih pa te organizacije sploh niso vedele druga za drugo. Zgodilo se je, in ne samo v enem primeru, da je šola z manjšim številom učencev, pa vseeno edino kulturno žarišče v svojem kraju, nekaj dni pred praznovanjem dobila dopise številnih družbeno političnih in drugih organizacij, ki so šolo obvezale za sodelovanje s kulturnim programom na vseh prireditvah. Program šole v našem primeru se je torej natrpal. Prosvetni delavci so se vpraševali, ali naj sodelujejo na vseh prireditvah v

Kdor nima pravičnega odnosa in spoštovanja...

škodo rednega dela, ali naj prisostvujejo prireditvam, ki njihovih dela ne bi motile. Ob takem »reakcionarnem« mišljenju omenjene šole bi utegnili poreči: No, tisti so pa proti seznanjanju mladine z NOV! Prizadeti učiteljski kader pa meni drugače. Ako bi hoteli ugoditi vsem, bi njihovo delo močno trpelo. Pa še to: nekatere prireditve so bile istočasno na različnih krajih. Ali naj pošljejo pevski zbor na eno, recitatorje pa na drugo prireditve? V dneh mrzličnih priprav na praznovanje je na omenjeni šoli zabrnel telefon: Danes zvečer je pred spomenikom žalna slovesnost. Pošljite tja nekaj učencev! Ali so otroci res vedno na razpolago, da jih smemo poklicati

Po sedemdnevem uradnem obisku v ČSSR je predsednik Tita s spremljavo 8. junija pripotoval na uradni obisk v DR Nemčijo, kjer so ga sprejeli z najvišjimi državnimi častmi. Program Titovega uradnega bivanja v DR Nemčiji pa ni bil samo, kot je rekel predsednik državnega sveta DR Nemčije in prvi sekretar Enotne socialistične partije Walter Ulbricht, »... izmenjava izkušenj, pogovori in srečanje z marljivim ljudstvom DR Nemčije, ampak bodo razgovori nedvomno privedli bliže cilju naših skupnih naporov: zagotoviti miru, sporazumevanju med narodi in državami za vzpostavitev sistema evropske varnosti, nadaljnemu razvoju ustvarjalnega sodelovanja naših dveh držav v graditvi socializma in nadaljnji okrepitvi enotnosti vseh sil socialistične skupnosti...«

Pretekli ponedeljek se je v rudniku črnega premoga v Kaknju (Bozna) pripetila doslej največja rudarska nesreča v naši državi. V globini 100 metrov se je iz še doslej neznanega vzroka vžgal plin metan, silovita eksplozija pa je podrla ventilacijski most. Reševalne ekipe, ki so takoj prišle na kraj nesreče, so lahko pomagale samo redkim od 183 rudarjev, ki so tedaj delali na tem odseku jame. Skupaj je umrlo 128 rudarjev in je to ena najhujših rudarskih nesreč. Iz vseh krajev naše države so začeli kolektivi in posamezniki ter predstavniki organizacij pošiljati sožalne brozjavke družinam ponesrečenih rudarjev, doslej pa so zbrali tudi nad 200 milijonov dinarjev, ki jih bodo porabili za otroke ponesrečenih rudarjev. Dan, ko so v Kaknju pokopali rudarje, pa je bil v vsej državi proglašen za dan žalosti.

V Ljubljani je bil štiridnevni mednarodni seminar o sodobni predšolski vzgoji — seminar je opozoril na najbolj pereče probleme pri vzgoji predšolskih otrok, hkrati pa so udeleženci, med katerimi jih je bilo precej iz tujine, izmenjali vzgojne izkušnje in dosežke znanstveno-raziskovalnega dela.

Po daljši politični krizi je maroški kralj Hasan II. proglasil v Maroku izredno stanje in sestavil novo maroško vlado.

Italijanski sunanji minister Fanfani je v zvezi z vprašanji o morebitni odpravi vizumov med Italijo in Jugoslavijo dejal, da to vprašanje še vedno proučujejo in da je želja, da bi dosegli čimprej soglasje v tej zadevi.

V Ljubljani se je začel mednarodni seminar Združenih narodov o človeških pravicah v večnacionalnih skupnostih. Seminar je pripravila OZN v sodelovanju z jugoslovansko vlado, trajal bo do 22. junija, udeležujejo pa se ga predstavniki iz 21 držav.

Na prvem zasedanju nove sodanske ustavodajne skupščine je bil za novega predsednika vlade izvoljen bivši zunanji minister Mohamed Ahmed Mahgub.

Ciprski ministrski svet oziroma ciprska vlada se je tudi uradno izjavila proti grško-turškim pogajanjem glede prihodnosti Cibra, češ da so ta pogajanja škodljiva za nadaljnji boj ciprskega ljudstva.

Dogodki tedna

Posebni odbor OZN za dekolonizacijo je sprejel resolucijo, ki poziva vse države, naj moralno in gmotno pomagajo afriškemu prebivalstvu v Angoli, Mozambiku in »Portugalski Gvineji«, potrdil pa je tudi pravico prebivalcev teh afriških ozemelj, ki so pod portugalsko oblastjo, do samoodločbe in neodvisnosti.

Resolucija druge mednarodne konference sindikalne solidarnosti z vietnamskim ljudstvom poudarja, da v celoti soglasa s stališči deklaracije fronte za nacionalno osvoboditev Južnega Vietnama in s stališči, ki jih je nedavno oblikovala vlada DR Vietnama glede rešitve vietnamskega problema — konferenca je bila v Hanoi, na njej pa so sodelovale sindikalne delegacije iz 50 držav z vseh celin.

Predsednik ZDA Johnson je pred dnevi tudi formalno odobril, da se čete oziroma vojaške enote v Juž. Vietnamu lahko samostojno bojujejo proti narodnoosvobodilnim silam Juž. Vietnama. Odslej dobivajo bojne naloge ameriške čete skupaj z enotami južnovietnamske vlade.

Nad 17.000 ljudi je prisostvovalo protestnemu zborovanju v New Yorku, in sicer zaradi ameriške politike v Vietnamu — številni ugledni politični in javni delavci v ZDA so se zavzeli za mir, profesor chichaške univerze Hans Morgenthau je svetoval kot edino rešitev sklenitev mednarodnega sporazuma o združitvi Vietnama pod Ho Si Minhovim predstvom.

Zvezni izvršni svet je pripravil in poslal zvezni skupščini v obravnavo predloge ukrepov, ki so pomembni za nadaljnji gospodarski razvoj dežele — na seji vseh gospodarskih odborov zvezne skupščine je zvezni sekretar Kiro Gligorov pojasnil poslanecem program reform, ki se obetajo v gospodarstvu ter podrobno obrazložil, kaj vse je terjalo predvidene spremembe in kakšen je njihov značaj oziroma pomen.

V Meersburgu v ZR Nemčiji so ustaški zločinci napravili atentat na konzula generalnega konzulata SFRJ v Münchnu Andrijo Klariča. Jugoslovanski konzul je bil v tem kraju po službenih opravkih, atentatorji pa so nanj izstrelili šest nabojev. Njegovo zdravstveno stanje je še sedaj zelo kritično, čeprav so ga prepeljali v bolnišnico v München in ga operirali, dva jugoslovanska zdravnik pa sta prišla v München nalašč zaradi njegovega zdravstvenega stanja. Zahodnonemška policija je aretirala nekaj ljudi. Po informacijah iz münchenškega konzulata so vsi, ki so sodelovali pri atentatu, znani ustaški zločinci, njihova imena pa so znana nemški policiji ne samo zaradi terorističnih dejanj, temveč tudi zaradi kriminala. Vest o atentatu je, razumljivo, vzbudila veliko ogorčenje, a tudi politično zaskrbljenost v vsej jugoslovanski javnosti. To je v zadnjih treh letih že drugi primer, da je uradni zastopnik SFRJ postal v ZR Nemčiji žrtev tistih političnih sil, ki rovarijo proti Jugoslaviji, vendar jim zahodnonemške oblasti kljub dokazanim zločinom dovoljujejo protijugoslovansko dejavnost.

Znani vojskovodja iz zadnje vojne maršal Montgomery bo obiskal predsednika ZDA Johnsona — zatrjujejo, da bo želel prepričati Johnsona, da je treba vietnamsko krizo reševati s političnimi sredstvi, predvsem pa mu dopovedati, da je njegova politika v jugovzhodni Aziji v bistvu docela zgrešena.

V Beogradu je bil podpisan dokument o odpravi vizumov za potovanja na Madžarsko oziroma v Jugoslavijo za diplomatske in službene potne liste. Sporazum je začel veljati 15. junija letos.

V najnovejši politični krizi v Južnem Vietnamu je morala na zahtevo skupine generalov odstopiti sedanja civilna vlada in je skupina generalov tudi prevzela pod vodstvom Phan Khaca Súa oblast v svoja roke.

ob vsakem času, kamorkoli? Morda bi pa neka gospodarska organizacija poslala svoje uslužbence?

Našteti problemi imeti SKUPNE CILJE IN ENOTEN PROGRAM DELA, ki bo zagotovil kvalitetno izvedbo prireditve in tako dosegel svoj namen. Ako bi to upoštevali že ob letošnjih prireditvah ob 20. obletnici osvoboditve, tedaj ne bi nastopile razne nevedčnosti — nepotrebni spori, odgovedi in podobno. Pro-

B. ŽUŽEK

Skupina bivših političnih internirank in bivših vojnih ujetnikov iz Slovenije pred potsdamskim dvorcem

FRANCE ŠUSTERŠIČ

NOČ

v potsdamskem dvorcu

S POTOVANJA PO NEMČIJI

Iz širokih ulic Potsdama je avtobus zavil v nekakšen park, obdan z visokim obzidjem. Čez nekaj minut smo se znašli pred košatim enonadstropnim poslopjem v tipičnem germanskem slogu. V medlem svitu električne svetilke smo tipali s pogledi po mračnem portalu z debelimi hrastovimi opaži, umetniško izrezanimi. Tla v veži so bila pokrita z debelimi preprogami, na stenah so visele reprodukcije klasičkov, stopnišča so bila široka in udobna, iz ograj so vstajali stebrički, na hodnikih so samevali v stenah starinski kamini.

»Kje smo?« smo spraševali drug drugega.

Vratar nam je pojasnil, da smo v hotelu Cecilienhof. To je nekdanji dvorec zadnjega nemškega prestolonaslednika iz dinastije Hohenzollern. Ime je dobil po dražestni knežni, prestolonaslednikovi ženi Ceciliji. Takoj po drugi svetovni vojni, poleti 1945, je bila v dvorcu zgodovinska konferenca treh velikih zaveznikov, zdaj pa je v njem hotel.

Zelo privlačen hotel za petične ljudi, ki imajo radi mir in udobje. Kaj takega — sem premišljal — bi lahko napravili pri nas v gradu Snežniku (le da je potsdamski dvorec precej večji). Na mehkih preprogah dolgih hodnikov sploh ni bilo slišati stopinj, le naš smeh je odmeval v nočni tišini. Znašli smo se v prostornih sobah s težkimi zaveseami in modernim pohištvo, ki malce kazi starinski ambient. Prvotnega pohištva namreč ni v dvorcu, zakaj odpeljalo ga je z vsemi drugimi premišnimi vrednotami vred njegovo visočanstvo bivši »kronprinz«, ki je prebival tu v miru in razkošju skoraj do konca druge svetovne vojne. Kakšna zgodovinska ironija za junckerje, ki so se nekoč zbirali tod, pa za Hitlerjeve oprode, ki so prihajali sem na obisk: na mehkih pernicah, kjer se je do leta 1945 kratkočasila »plemenita kri«, bodo prenočile bivše politične interniranke in bivši vojni ujetniki iz Jugoslavije, ki so prišli na proslavo ob 20. obletnici zmage nad fašizmom...

Ta razkošni dvorec so zgradili med prvo svetovno vojno; iz državne blagajne so plačali zanj — takrat, ko so ogromne množice ljudi kravale in gladovale — osem milijonov zlatih mark. Cloveka proti človeku so nagnali z bajonetom v rokah, junckerji in buržuji pa so si gradili dvorce in prirejali bankete. Medtem ko so trume razcapanih vojakov prezebale v strelskih jarkih in se stiskale po ušvih barakah, je v Cecilienhofu, ki ima okrog 150 sob, prebivala osemčlanska družina z nad 100 služabniki. Po prvi svetovni vojni se je za to družino in njeno zlahko spremenilo bore malo. Res da so izgubili svoje visočanstvene naslove in da so kdaj pa kdaj zatrepotali spričo revolucionarnih tokov na tujih in domačih tleh, drugače pa so ostali stara kamarila z gradovi in dvorci in kapitalom v bankah. Hitler s svojim »Mein Kampfom« in hipnotičnim nastopom je bil kaj primerno orodje za rešitev junckerjev in visoke buržoazije pred pestjo proletariata. In tako je tudi bivšemu prestolonasledniku, lastniku potsdamskega dvorca, ostalo vse, kar je podedoval in dobil iz državne blagajne, premoženje mu je rastle, namesto cesarske avroele pa je dobil naslov gaulajterja nacistične stranke. Med drugo svetovno vojno, ko so krematoriji v Auschwitzu, Ravensbrücku, Mauthausnu, Buchenwaldu in nešteti drugih taboriščih požirali trupla žrtev ideologije »herrenvolka«, si je povečal premoženje petkratno. Pred prodirajočo Rdečo armado pa se je umaknil k Američanom. Predstavnik Hohenzollernjev še zdaj živi v Zahodni Nemčiji in se ponaša z uradno priznanim naslovom »šef hohenzollerske hiše«.

Dvakrat smo prenočili v dvorcu in si odpočili, kakor se spodobi. Preden smo se spet odpravili na pot, smo si seveda ogledali prostore zgodovinske konference, ki so spremenjeni v muzej. Masivni hrastovi opaži v dvorani z veliko okroglo mizo vplivajo na človeka resnobno, kot bi zrl iz vseh kotov hladne oči. Simpatična vodnica nam je pokazala, kje so sedeli Stalin, Truman, Churchill in po njegovem porazu na parlamentarnih volitvah Atlee, Molotov, Marshall in drugi velmože, ki so krojili usodo premagani Nemčiji in posredno vsej Evropi in vsemu človeštvu. V stranski loži — je razlagala — so se gnelti novinarji, med njimi je bil tudi sin uglednega ameriškega industrialca John Fitzgeralda Kennedy. Takrat ni nemara nikomur prišlo na misel, da se bo ta živahni fant povzpel s svojo politično sposobnostjo

na položaj predsednika Združenih držav Amerike, kaj šele, da bo nekega »mirnega« dne padel v Teksasu v zasedo in izdihnil kot žrtev zmešnjav v političnem kotlu, pod katerim je začelo tlet žé na potsdamski konferenci.

Med konferenco, ki naj bi zagotovila svetu mir in občutek varnosti, je prejel Winston Churchill strogo zaupno sporočilo, izraženo z zagonetnimi besedami: »Babies satisfactorily born.« (»Otroci srečno rojeni.«) To je pomenilo, da je nekje na Pacifiku »srečno« eksplodirala prva atomska bomba; to je pomenilo, da zahodni zavezniki za zmago nad Japonsko ne potrebujejo več sovjetskih divizij; to je pomenilo prvo večjo razpoko med zahodom in vzhodom, uvodni akord v obdobje hladne vojne v senici atoma.

Vodnica nam je pokazala, kje sta se pripravljali na seje ameriška in britanska delegacija; njuni prostori so bili povezani; Churchill je imel poseben fotelj, ker je bil predebel, da bi sedel za navadno doljno mizo. Sovjetski predstavniki so imeli na voljo nekdanjo princesino koncertno dvorano, sicer pa so stanovali onstran jezera, v mestu, na seje pa so se vozili po pontonskem mostu, ki so ga zgradili nalašč za to.

Posebna zanimivost v prostorih, kjer sta uradovali ameriška in britanska delegacija, so načrti o delitvi in denacifikaciji Nemčije. Tu je npr. razgrnjen Trumanov načrt, po katerem naj bi bili razdeljeni Nemčijo v več držav, iz Avstrije in Madžarske pa naj bi bili napravili posebno podonavsko federacijo. Se bolj zanimiv je načrt publicista Kaufmanna, ki je segel tako daleč, da je predlagal odpravo nemškega naroda in se v svoji romantično-zanesenjaški protifašistični vniemi sam znašel na liniji fašizma. Marsikdo mu je pritrjeval, medtem ko so sovjetski predlogi temeljili na stališču, da ne gre za uničenje nemškega naroda, temveč le za uničenje fašizma in njegovih legel.

Kaj vse je bilo naposed sklenjeno v protifašističnem vzdušju, na pritisk svetovne javnosti in spričo sovjetskih zahtev! Takrat se nam je zdelo tako samo po sebi umevno, danes pa... V Potsdamu so sklenili, da je treba nemški nacizem in militarizem izkoreniniti ter zato razpustiti vse vojaške, polvojaške in nacistične organizacije, demontirati vso industrijo za proizvodnjo orožja, uvesti strogo kontrolo nad železarsko, kemijsko in strojno industrijo; izvesti temeljito dekartelizacijo in decentralizacijo industrijskih monopolov, glavnih temeljev agresivnega nemškega imperializma; Nemčijo preobraziti v miroljubno državo in v ta namen zatreti nacizem ter kaznovati vojne zločince... Skratka, sklepi so bili taki, da se je svet ob njih oddahnil, toda žal ne za dolgo...

Res da so Američani leta 1945 nastopili proti nemškemu monopolom in razglasili trust »I. G.« za enega glavnih krivcev hitlerjevskih vojnih zločinov. Kmalu zatem pa je svetovalec generala Eisenhowerja general Dryper izjavil, da je treba obnoviti nemško kemično industrijo. Ta general je bil bankir v generalni uniformi, član newyorške banke Dillon Read and Company, ki je dala po prvi svetovni vojni nemškemu jeklarskemu trustu 30 milijonov dolarjev posojila. In ta predlog si je čudovito hitro utrl pot do uresničenja. Toda, ali niso bili tisoči ton bomb, ki so nemška mesta spreminjali v prah, nekako »slepi« nad orjaškimi tovarnami »I. G.«? Potem tudi ni nič čudnega, če so aretirane voditelje trusta kmalu izpustili kot nedolžne in da so le-ti sedli za isto mizo s predstavniki zahodnih monopolov v okupacijski vojaški upravi, in tako je šlo in gre dalje — podobno kot po prvi svetovni vojni, ko so se nemški monopolji in z njimi nemški militarizem dvignili s pomočjo zahodnih monopolov.

In vojni zločinci — kdaj bodo kaznovani? Nešteto jih še uživa svobodo, mnogo jih je v javnih službah v Zahodni Nemčiji, mnogo jih deluje v raznih polvojaških in pronacističnih organizacijah, medtem ko še zmeraj umirajo žrtve njihovih zločinov...

In genocid — kdaj bo svet varen pred njim? Ali je to, kar se dogaja npr. v Severnem Vietnamu, kaj drugega kot genocid, ki so ga trije veliki zavezniki tako odločno obsodili kot najhujši zločin?

Tu so bivše politične interniranke, ki so preživele strahote Ravensbrücka, tu so bivši vojni ujetniki, ki s milijoni nekdanjih sužnjev nacizma povzdigujejo glas proti vojnim zločincem in njihovim zaščitnikom, proti simpatizerjem militarističnega avanturizma, proti novim zločinom nad svobodoljubnimi narodi.

Od potsdamske konference je minilo dvajset let...

Rabelj iz Šmavra

Lastniki velikih vinogradov, videl samo trpeč obraz stare matere, ni pa takoj opazil velike rane, ki ji jo je z nožem zadal Krničar v levo dojko. Ni se bilo dovolj; zver je dvignila puško in sprožila. Mati je padla na tla. Zločinec jo je zgrabil in jo potegnil na sredino sobe. Še je streljal, samo sedaj so krogle vrtale že mrtvo telo zveste partizanske matere.

Tonček je skoraj okamnel, ko je videl mrtvo staro mater, ki jo je tako ljubil. Videl je zločinca poleg nje. Rad bi se vanj pogljal in ga raztrgal, toda ni se mogel premakniti; niti zajokal ni. Iz ohromelosti ga je prebudil Krničarjev ukaz belogardistu, ki je bil edina priča zločina: »Še smrkavca daj sem!«

Belogardist je nemudoma odšel iz sobe; Tonček je nagonsko skočil med pšenico na njeni kraj hiše. Pšenica je bila ravno tolikšna, da mu je nudila skrivališče. Belogardist ga je zaman iskal. Pač pa je Tončka opazilo neko drugo belogardistično oko, katero pa ga zaradi razdalje ni moglo ločiti od odraslega človeka. Belogardist je z naperjeno puško krenil proti pšenici, toda namesto partizana je zagledal otroško glavo. Prijel je Tončka za lase in vzkliznil: »Poba, kaj delaš tu?« Tonček je uganil, da belogardist ne ve ničesar, kar se je zgodilo v hiši. Znašel se je in dejal: »Če me izpustite, vam nekaj pokažem.« Belček si je najbrž predstavljaval, da mu bo mali skrivajo pokazal partizana ali kakšno skrito skladišče. Naperil je puško in odšel za Tončkom, ki jo je urno ubral proti svinjaku. Tam je belček pokazal: »Tu stopite in pogledajte na svinjak, tam, pri kraju je kokošje gnezdo in pod gnezdom je nekaj.« Belogardist je izpod gnezda privlekel šop pisem, last Tončkove tete Angelce, ki je takrat bila v partizanih. Pisma so bila povsem zasebnega značaja, vendar jih je belogardist tako vneto prebral, da je pozabil na Tončka. Tonček je izginil pod okrilje vinskih trt in se napotil proti sosedu Racmanu. Racman je bil tudi belogardist, vendar dober

Krničar je takoj po kapitulaciji Italije s tremi sinovi oblekel belogardistično uniformo. Ker je menil, da njegova družina ni varna na partizanskem ozemlju, je vso preselil pod nemško zaščito v Novo mesto. Krničar je zaradi okrutnosti in zverstva dobil belogardistični podoficirski čin, partizanski ljudje pa so ga imenovali Krniška zver. Bil je pravi strah in groza za partizanske družine.

6. maja 1944 se je od Mirne peči proti Dobrniču pomikala dolga kolona vojaških avtomobilov; bilo je tudi mnogo pešakov. Nemci se od ceste, po kateri so prodirali, niso oddaljevali. Krničar je bil svojo skupino še pred vasjo Šmaver razdelil v tri kazenske oddelke. Prvi oddelek se je usmeril proti šmavski cerkvi in tam zavil na drugo stran hriba proti Znejdarjevi hiši, drugi, katerega je vodil Boltičev Stane iz Dečje vasi, je krenil k najbližji hiši ob cesti, h Grabnarjevi družini, tretji oddelek pod vodstvom samega Krničarja pa se je namenil k Ceglarjevi hiši.

Ceglarjeva mama in vnuk Tonček sta takrat pred hišo kosila in opazovala kolono vojašva. Na desni strani sta na nekaj sto metrov oddaljeni poti zagledala šest belogardistov, ki so vodili Znejdarja — Jožeta Ilnikarja, proti vasi Svetinje. Znejdar je bil kot partizan doma na zdravljenju. Mama in vnuk sta odločila žlici in opazovala, kaj bo z Znejdarjem; s spremljevalci je kmalu izginil za vinogradi. Od ceste sta se hiši približevala dva belogardista. Ne da bi pozdravila, sta surovo zahtevala, naj pokažeta, kje imajo partizanski skrito orožje. Mama in vnuk sta se izgovarjala, da ne vesta. Gospodinja je Tončka poslala v klet po krompir, da bi ga zavarovala pred grožnjami. Otrok je ubogal in pobral košaro. Ko se je namenil v sosednje poslopje, kjer so imeli klet, mu je belogardist zaprl pot in zarenčal: »Smrkavec, nikamor ne boš šel!« Tonček se je močno prestrašil, mati pa ga je potegnila k sebi. To je belogardista tako razkačilo, da je stopil k ženic in jo udaril v obraz. Tedaj se je izza gospodarskega poslopja prikazalo nekaj belogardistov, ki jih je vodil zloglasni Krničar. Ustavili so se pri vodnjaku blizu kleti, mati in Tonček pa sta stopila v hišo. Za njima so takoj prišli Krničar s spremljevalcem in prva dva belogardista. Krničar se je v sobi usedel in ukazal belogardistoma in Tončku, naj gredo ven. Ta pa je stekel pod okno na spodnjo stran hiše, da bi bolje videl in slišal, kaj se bo v sobi dogajalo.

Ze pijani Krničar je od Ceglarjeve zahteval denar ter podatke o partizanih in svojih kmalu ni mati ničesar dala, je pričel vsevprek razmetavati in metati stvari skozi okno. Tonček, ki je stal pod oknom, je pobiral in nekaj časa metal stvari nazaj v hišo, nato pa skočil v nedograjeno del hiše in tam skozi špranjo in odprta sobna vrata gledal podivjanca in staro mamo. Ostali belogardisti so medtem gospodarili v kleti pri sodih in pripravljali odgon živine in prašičev.

Tonček se je obrnil, da bi pogledal, kaj se dogaja za njim. Tedaj je iz sobe zaslišal obupen krik stare mame. Hitro je pogledal skozi špranjo v sobo. Mati je ležala na tleh. Belogardist, Krničarjev spremljevalec, ji je pomagal vstati in jo posadil za mizo na klop. Tonček je

pa so v hiši zagledali gospodarja — Ivinega očeta, je Boltič ukazal: »Pa pojdi ven ti, hudič.« Odpeljali so ga na rob gozda blizu Krničarjeve hiše in ga strahovito mučili. Razrezali so mu obe dlani, prerezali obe zapestji in obe nadlaktki mišici. Na trebuh so mu vrezali velik križ in ga nato ustrelili v glavo. Ker so mu skozi rano na trebuhu siliła čreva, so rano zamazali s predpasnikom, ki ga je nosil pokojnik. Krničar je imel polne roke krvavega dela. Pri Ceglarjevih je zločin izvršil sam, pri trpinčenju in umoru Grabnarja je bil navzoč in soudeležen. Pri šmavski cerkvi v Spaji hiši je imel zaprti še dve žrtvi, ki ju je kanil pobiti še isti dan. Žrtvi sta bili Franciška Spelič, mati dveh partizanov in sestra pokojne Ceglarjeve ter Micka Prpar. Micko je po kratkem mučenju izpustil, Speličeva pa je za trdno nameril smrti. Privoščil si je celo zabavo z njo. Pred vrati je strazil belogardist, Krničar pa je bil pri oknu zunaj hiše. Na Speličovo je kričal: »Ceglarjeva, tvoja sestra je poginila, sedaj pa boš še ti!« S puško je namignil proti kotu sobe: »Tja stopi, tam boš poginila.« Speličeva je brez besed stopila, kamor je ukazal. Belogardist si je premislil: »Ne v tem kotu, v onem boš poginila.« Mati dveh partizanov se ni premaknila. Krničar je zavpil: »Kaj se obriraš, partizanska pisca? Mar te bom prosil?« Speličeva je izbruhnila: »Nikamor več ne stopim, ne bojim se umreti!« »Kaj, še upirala se mi boš, ti bom že pokazal!« je zarohnel Krničar in prikloval v sobo s »štilerico« v roki. Z njo je pričel udarjati Speličovo po glavi in hrbtu. Pri delu pa ga je zmotil stražar, ki je prinesel sporočilo. Krničar je odšel. Stražarju Tomažu se je Krničarjevo početje upiralo, zato je Speličeva šepnil: »Teta, brž tecite in se skrijte, Krničar je odšel, vrnil se bo!« Potisnil jo je skozi vrata, sam pa odšel za svojim predpostavljanim.

Belogardisti so se vračali s pokola. Krnik je v spremstvu

človek; belogardistična uniforma je bila v velikem nasprotju z njegovim dobrim značajem.

Tonček je od ene strani prihajal k Racmanovi hiši, Racman pa z druge strani, prav tako čez njive. Ko ga je žena zagledala, je planila v jok in povedala, kaj je storil Krničar ter da išče tudi Tončka. Racman, ki je bil Ceglarjevim vedno dober sosed, je tudi zajokal in dejal: »Nisem pričakoval, da bo moj sorodnik storil kaj takega.« Krničar je bil namreč njegov svak.

Tončka so pri Racmanovih skrili in ga potem izročili Spajemu Francetu iz Šmavra, ta pa je potem posredoval, da je Tonček prišel v Trebnje k Ivanki Zupančič, sestri pokojne stare matere.

Pod vasjo Svetinje so našli mrtvega Znejdarja-Jožeta Ilnikarja. Tudi nad njim so izvršili strahoten zločin. Na pol živnega so pustili, da je v strašnih mukah umiral. V smrtnem boju je z rokama grebel po zemlji, tako da je v dosegu rok populjal travo s koreninami vred. Zločin je naredila prva Krničarjeva skupina pod vodstvom Lojza Cesarja iz Vrbovca.

Ko je druga skupina belogardistov, ki jo je vodil Boltič, prišla h Grabnarju, so belogardisti najprej zahtevali, naj gre z njimi najstarejša hči Ivica. Ko

Cesarjevega Blaža in še nekaterih drugih kolovratil po cesti mimo Grabnarjeve hiše. Ni zdržal, da ne bi šel dražiti vdove svoje žrtve. Grabnarjeva še ni vedela, da je vdova. Blaž je prvi vstopil v hišo, pred hišo pa je stal pijani Krničar. »Kje imate moža?« je vprašala gospodinja. Belogardist je odvrnil: »Pridni bodite in črno ruto denite na glavo. Ne morem vam nič pomagati, tale je danes odločal« in pokazal na Krničarja, ki je še vedno stal pred hišo. Gospodinja in sedem otrok je zajakalo. Krničarju pa še ni bilo težko zahtevati žganja...

9. maja 1944 je bil na dobrniškem pokopališču eden od najbolj žalostnih pogrebov. Pokopali so žrtve Krničarjeve zverine. Pogreb so opravili tiho in neopazno.

Prav bi bilo, ko bi mesta, kjer so umrle tri Krničarjeve žrtve, ne bila tako neopazna, kot je bil njihov pogreb, saj je v Ceglarjevi hiši umrla borka za svobodo, partizanska mati Ana Slak-Ceglarjeva; pod vasjo Svetinje je umrl borec, mož in oče maihnega otroka Jože Ilnikar-Znejdar; v Kočevarjevih ograji pa aktivist in oče sedmih otrok. Sestavek naj prebere tudi mladina, da bo vedela, kako draga je bila svoboda, ki jo uživa. Franc Spelič

Vojaška znanost in tehnika

Vojaška znanost in tehnika

Vojaška znanost in tehnika

...kakšne so bile naloge ordonancev?

Ordonancje so lahko vojaki podoficer ali oficir, njegova naloga pa je prenašanje ukazov in povelj. Napolnem je imel v svojem štabu poseben odsek ordonancev, katerih oficirjev, v katerem je bilo enajst kapetanov in en polkovnik. Njihova naloga je bilo izvajanje posebnih izvidniških akcij in inspekcij. Kasneje so ordonancev službo uvedli tudi v drugih državah.

V nekdanji jugoslovanski vojski so imeli ordonancev oficirje v divizijskih in drugih višjih štabih, medtem ko v sedanji jugoslovanski vojski ni ordonancev, ohranili pa so še adjutante.

...da uporaba novega, še neznanega orožja navadno povzroča med nasprotnikovim vojaštvom hudo paniko?

Paniko povzročajo najraznovrstnejši čini. Včasih je posledica presenečenja. Tak primer je bil v bitki pri Kobaridu leta 1917.

Ali veste ...

Ko je italijanska vojska pretrpela strašovitih izgub, potem ko je avstro-ogrška 12. divizija prodrla v zaledje italijanskega 4. korpusa. Do podobnega razsula je prišlo tudi med četno sovražnikovo ofenzivo v četiških vrstah, brž ko se je 2. proletarska divizija prebila v njihovo zaledje.

Uporaba še neznanega orožja je tudi lahko vzrok paniki v nasprotnikovih vrstah. Za Azteke so občutili nezadaren strah pred konji španskih konkvistadorjev. Do podobnih posledic je prihajalo tudi kasneje, ko so na boljših prvič uporabili bojne pištole, metalec ognja, tanke, letala in druga orožja, ki je bilo povsem novo ali pa močno izboljšano (dum-dum krogi, nemška letala s silenami, sovjetsko jurišno letalo Il-2, ki so ga Nemci imenovali tudi »leteča smrt« ali »leteči tank«). Ko so Rusi 15. julija 1941 leta na Rušnem položju uporabili »katjuše«, so s položajev bežali nemški, temveč celo sovjetski vojaki. Da bi Nemce čim bolj presenetili, sovjetsko vojaštvo namreč niti svojih enot ni obvestilo o predvideni uporabi novega orožja, ki je pred njihovimi položaji v 26 sekundah izstrelilo 320 min.

...kolikšna je sedanja francoska vojska?

Francosi imajo pod orožjem 620.000 moč, njihov vojaški proračun za leto pa znaša 4 milijarde in 270 milijonov dolarjev.

V kopenskih enotah imajo 415 tisoč vojakov. Največ jih je v Evropi, kjer imajo tri lahke in po eno aviodesantno, oklopno in mehanizirano divizijo. Nekaj svojih enot po imajo tudi v Mers-el-Kebiru (v Alžiriji) in v nekaterih drugih afriških bazah na Madagaskarju, v Centralnoafriški republiki, Kongu, Senegalu, Mavretaniji, Francoski Somaliji in Čadu.

V francoski vojni aeronavici so štiri letalonosilke, izmed katerih so eno predelali za nosilko helikopterjev, dve križarki za protizračno obrambo, 60 rušilcev, freget, 22 podmornic (izmed katerih je šest čezoceanskih), 102 minolovca, 8 desantnih ladij in 225 drugih ladij. Vojna mornarica ima tudi kakih 500 lastnih letal.

...katera so naša vojaška odlikovanja?

Vrhovni štab NOV in POJ je s svojim ukazom z dne 15. avgusta 1943 ustanovil prvih šest odlikovanj za pripadnike narodnoosvobodilnega gibanja: red narodnega heroja, red partizanske zvezde, red narodne osvoboditve, red hrabrosti in enotnosti, red za hrabrost in medaljo za hrabrost.

Kasneje pa so ustanovili še nekaj novih odlikovanj, nekaterim prejšnjim pa so spremenili nazive tako, da imajo sedanja naslednja vojaška odlikovanja: red svobode, red narodnega heroja; red vojne zastave; red partizanske zvezde z zlatim vencem; red ljudske armade z lovorovim vencem; red partizanske zvezde s srebrnim vencem; red ljudske armade z zlato zvezdo; red za hrabrost; red za vojaške zasluge z zlatimi meči; red partizanske zvezde s puškami; red zaslug za ljudstvo s srebrno zvezdo; red ljudske armade s srebrno zvezdo; red za vojaške zasluge s srebrnimi meči.

...da v Sovjetski zvezi do 1943. leta niso poznali oficerških činov?

V Sovjetski zvezi med oktobrsko revolucijo niso imeli oficerških nazivov. Takrat je ves starešinski kader zrasel iz vrst pripadnikov rdeče garde in revolucionarnih enot. Nazivi starešin na oficerških položajih so bili odvisni od funkcije, ki so jo opravljali (komandir voda, čete itd.), od leta 1928. dalje pa so jih imenovali po posebnih kategorijah (komandir voda - K-3, komandant vojaškega okrožja - K-13 itd.) in jim dala ustrezne oznake, ki so jih nosili na rokavicah in ovratnikih.

Oficerške čine so uvedli šele med drugo svetovno vojno (1941. leta). Med nižje so spadali čini od podporočnika do kancljana, med višje pa od majorja do polkovnika.

O TEM, KAKO JE POBEGNIL IZ FRANCOSKEGA IN NEMŠKEGA TABORIŠČA IN KAKO JE PO RAZBURLJIVIH PRIPETLJAJIH NA POTI DOMOV STOPIV V KRAJIŠKE PARTIZANSKE ENOTE, GOVORI NAŠIM BRALCEM

GENERALPOLKOVNIK KOSTA NADJ

BEG IZ NEMŠKEGA TABORIŠČA

»Med nami je bil tudi neki Slovenec iz Istre, ki pa je bil pravi avtomehanik. Tudi on je bil španski borec. Našega esosovskega oficirja sem nagovarjal, naj vzame še njega, ker bi tako lahko bolje popravljala in vzdrževala njegov avtomobil. Dolgo je okleval, nazadnje pa je le pristal. Zame je to bila rešitev.

Življenje nama je kar lepo potekalo: medtem ko si je eden dajal opravka z avtomobilom, je drugi v njem brezskrbno spal. Trdim, da je v taborišču bilo najpomembneje naspati se. Hitlerjevci namreč taboriščnikom niso dali miru niti ponoči. Vdirali so v barake, budili ljudi s slepečimi baterijskimi svetilkami in psi ter tako taboriščnike neprestano izčrpavali.

Nekega dne pa se je zgodilo nekaj nepredvidenega. Moj slovenski prijatelj — mislim, da se je pisal Gržina — nikakor ni mogel vzgati motorja. Komandant je s korobačem nestrpno potrkal po škornjih, nato pa mi zadirčno dejal: »Ta se sploh ne spozna na svoj posel. Odslej se nima več dotikati avtomobila, temveč boš zanj skrbel ti.«

»Koliko časa ste še ostali v tem taborišču?«

»Približno mesec dni. Nekega dne so nas ostrigli in nas brez nadaljnega ponovno poslali nazaj v tovarno za podmornice. Dan po nemškem napadu na Sovjetsko zvezo je v tovarno nepričakovano prispel neki tovariš iz Zagreba. Tudi on je bil v Španiji, vendar se mu je nekako posrečilo priti domov. Sedaj pa ga je poslal tovariš Tito, da bi vzpostavil zvezo z vsemi tistimi, ki so se znašli po taboriščih in nemških tovarnah. Menda mu je bilo ime Vječislav. Bil pa je res pravi ilegalce, saj še sam ne vem, koliko različnih legitimacij je imel. Spoznal sem ga že pred vojno. V tovarniški restavraciji nam je skrivoma namignil z glavo. Ko smo se potem sešli, nam je dal denar in povedal za javke.

Iz tovarne smo pobegnili že naslednjo soboto. Ob sobotah in nedeljah tovarna namreč ni obratovala in zato smo vedeli, da bodo Nemci lahko šele v ponedeljek odkrili naš beg.

NEPREDVIDENO SREČANJE

»Kam pa ste odšli potem?«

»Sedli smo na vlak in — naravnost prek Avstrije proti Jugoslaviji. Bili smo že blizu av-

strijske meje, ko sem opazil, da se mi neki starejši Nемеc neprestano smehlja. Na eni izmed železniških postaj mi je ponudil pivo in hrenovko ter me vprašal: »Me ne poznate? Jaz sem vaš inženir iz Dessaua.« Povprašal me je, kam grem. Odgovoril sem mu, da potujem v Lienz, kjer naj bi se sestal z bratom, ki prihaja s Hrvaškega. »To bo pa res prijetno srečanje,« je klepetal Nемеc, ne da bi slutil, kam sem pravzaprav namenjen.

»Kako ste, tovariš general, prišli čez avstrijsko-jugoslovansko mejo?«

»Na mejo smo prispeli z avstrijske strani, blizu Šentilja. Izstopili smo že v neki vasi pred mejo. Bilo nas je osem. Prenočevali smo na vaškem pokopališču, nato pa se peš skozi gozd napotili proti meji. Nihče nas ni opazil. Maribor smo zaobšli in prišli do Mure, kjer nas je nekdo s čolnom prepeljal onstran reke. Tam nas bi moral čakati kapar Antun Augustinčič, pa ga ni bilo. Bržkone ni mogel pravočasno priti na dogovorjeni kraj.«

»Kam pa ste jo ubrali, ko ste bili onstran Mure?«

»V tistih dneh so se mnogi naši tovariši ilegalno vračali iz Nemčije in Italije. Povsod so križarile ustaške patrolje ter vohale za begunci in ubežniki. Z Otmarjem Kreačičem-Kulturo, s katerim sva bila v isti skupini beguncev iz Nemčije, sva se srečno prebila do Samobora pred Zagrebom. Čez dan smo se zadrževali v nekem gozdu. Pred večerom pa so nas odkrili štirje oboroženi vaški ustaši. Vprašali so nas, kdo da smo. Ni bilo drugega izhoda in razbežali smo se vsak v svojo stran. Pri tem pa sem se zapletel v nekakšno robidovje in padel. Njsem mogel vstati. Bil sem preveč izčrpan. Preden sem se onesvestil, sem v bližini zagledal nekega priletkega kmeta, ki je klal drva. Tudi on me je opazil.

Ko sem se spet osvestil, sem zaslišal njegov glas. »Svignil je kot strela,« je dopovedoval trem ustašem in jim z roko kazal v naprotno smer. Ustaši so polhneli v ono smer, možakar pa se mi je približal in povprašal, če sem še živ. In takrat sem doživel nekaj tako človeškega, da tega ne bom pozabil do konca svojih dni...

»Kaj se je zgodilo?«

»Pomislite! Ta stari kmet me je potpreljal po ramah in rekel: »Sinko, nikar se ne boj. Eden izmed teh treh je bil moj sin. Zal mi je, ker ni bil nikoli nič prida, sedaj pa je ustaš. Sicer pa sedi ni več moj sin.« Vso noč sem ostal v grmovju. Starec mi je dvakrat prinesel mleka, kruha in mesa. Ko se je zdanilo, mi je pokazal pot proti Zagrebu in dejal: »Zvečer boš v Zagrebu, samo nikar ne hodi čez most.«

V USTASKIH OKOVH

»Ali vas je patrolja zadržala?«

»Ko sem šel mimo ustašev, sem dvignil roko v pozdrav: »Za dom, oni pa so mi odgovorili: »Pripravljeni.« In so šli dalje.

Mislil sem že, da sem izverni nevarnosti, ko se je eden izmed njih obrnil in me vprašal, odkod prihajam. »In Nemčije,« sem mu odgovoril. Bal sem se, da ne bodo zahtevali legitimacije, ker je nisem imel. Hotel sem jih prevarati s svojo bedno pojavo. Za ušesi se mi je bil napravil čir, ki mi je prestopal krvavel, kruha in mesa. Ko se je zdanilo, mi je pokazal pot proti Zagrebu in dejal: »Zvečer boš v Zagrebu, samo nikar ne hodi čez most.«

»Ste ga poslušali?«

»Mostu ni bilo moč obiti. Reka je tako narasla, da sem moral čezenj. Komaj pa sem stopil na most, sem na njegovi nasprotni strani opazil patroljo v ustaških uniformah. Tudi oni so me zagledali.«

V PRIHODNJI ŠTEVILKI:

- Ustaši in potnik v zapravljičevku
● Lažni Mehmed Idrizović
● Kosta med krajišniki

FOTOGRAFIJA Z VPRAŠAJEM

Skupino partizanov je ujel fotografski objektiv na neki gorenski cesti, verjetno jeseni 1943. Partizani imajo italijanske brzostrelke in titovke. Pišite nam vse, kar veste o nastanku te fotografije.

ZRAČNI BOJ V SEDANJH RAZMERAH

Izstrelke »zrak-zrak« je prvič uporabilo sovjetsko letalstvo. To se je zgodilo avgusta 1939. leta nad bregovi jezera Buir-Nur v Mongoliji, v boju z japonskimi bombniki. Od tedaj je minilo že mnogo let in od takratnih sorazmerno preprostih raketnih izstrelkov, ki jih ni bilo moč usmerjati, so s postopnimi izboljšavami prišli do današnjih kompliciranih raket, ki jih je moč ne le usmerjati, temveč znajo tudi same najti svoj cilj.

DVAJSET RAZLIČNIH TIPOV

Poznamo kakih dvajset različnih vrst raketnih izstrelkov, ki so sestavni del oborožitve posameznih armad. Letalom jih pripne pod krila ali pod trup, včasih pa vise na koncu kril ali ob robu trupa. Izstrelki te vrste so dolgi od dva do štiri metre, ob izstrelitvi pa so težki od 55 do 370 kg. Lete od 8 do 18 kilometrov daleč, največkrat pa kakih 8 km. Najčesče imajo v bojni konici klasično razstrelivo, težko od pet do trideset kg. Pred kratkim so se pojavili tudi prvi izstrelki »zrak-zrak«, ki bodo imeli jedrsko razstrelivo, namenjeni pa bodo za boj z večjimi letalskimi formacijami.

Nekatere rakete »zrak-zrak« je moč med poletom usmerjati druge pa ne. Zanimivo je, da med temi zadnjimi niso le rakete izpred petnajstih ali dvajsetih let, temveč tudi nekatere najnovejše, ki so jih začeli šele pred kratkim izdelovati. Tak je

MITRALJEZI IN AVTOMATIČNI MALOKALIBRSKI TOPOVI SO BILI DOLGO POGLAJITNO OROŽJE LOVCEV-PRESTREZALCEV. ČEPRAV SO SE VEDNO ZELO UPORABNI, SODOBNE REAKTIVNE LOVCE-PRESTREZALCE OPREMLJAJO PREDVSEM Z RAKETNIMI IZSTRELKI »ZRAK-ZRAK«

tudi ameriški izstrelke »genie«, ki ne potrebuje natančnega vodenja do cilja. V bojni konici ima namreč jedrsko razstrelivo, ki lahko uniči nasprotnikovo letalo tudi v primeru, če ga zgreši za sto ali dvesto metrov. Večji del sodobnih raket »zrak-zrak« pa je moč upravljati in imajo posebne naprave za samousmerjanje. To pomeni, da si same poiščejo cilj in se usmerijo nadenj.

RADARSKO IN TOPLJNO SAMOUSMERJANJE

To pa lahko store le v primeru, če se cilj v nekem oziru razlikuje od svoje okolice. Vsako letalo, zlasti pa reaktivno, izžareva infra rdečo (toplotno) žarke, ki so za naše oči nevidni, toda naprave v izstrelku jih zaznavajo. V primeru, če izstrelke zgreši smer do cilja — nasprotnikovega letala, naprave v izstrelku ne morejo sprejemati teh žarkov, hkrati s tem pa se v izstrelku avtomatično sprožijo mehanizmi, ki ga ponovno napotijo v pravo smer.

Letalo pa ni le izvor infra rdečega (toplotnega), temveč je lahko tudi izvor elektromagnetnega žarčenja. To se dogaja ta-

krat, ko je vključen njegov radar ali pa ko ga obseva radar z zemeljske površine oziroma iz drugega letala in se od njega odbijajo radarski elektromagnetni valovi. V »nosu« rakete je vgrajen radarski sprejemnik s parabolično anteno. Brž ko elektromagnetno žarčenje, ki se odbija od nasprotnikovega letala, oslabi, se nemudoma vključijo mehanizmi, ki raketo vračajo v pravo smer.

Za samousmerjanje raketnih izstrelkov »zrak-zrak« uporabljajo oba sistema — radarski in infra rdeči. Vsak od njiju ima dobre in slabe strani. Radarski sistem samousmerjanja je pomanjkljiv v tem, da mora lovcu-prestrezalcu, ki izstrelke, s svojim radarjem »osvetljuje« nasprotnikovo letalo vse dotlej, dokler ga raketa ne zadene. Raketo mora spremljati na njeni več kilometrov dolgi poti, medtem pa ga lahko napadejo druga letala. Če se to dogaja na manjših višinah, nastajajo v radarskem sprejemniku izstrelka razne motnje in sumi, kajti radarski žarki se ne odbijajo le od nasprotnikovega letala, temveč tudi od površine zemlje, hiš, dreves in planinskih vrhov. To

ali v letalu. Za pasivni sistem pa gre takrat, ko v samousmerjanju izkoriščajo žarčenje radarja na nasprotnikovem letalu. Pasivnega radarskega sistema v praksi ne uporabljajo, saj ne more nihče jamčiti, da bo sovražnikovo letalo imelo vključen radar, razen tega pa tudi ne morejo vselej vedeti za njegovo valovno dolžino.

Vsi sistemi samousmerjanja lahko v večji ali manjši meri razlikujejo, kdaj gre za eno, kdaj pa za več letal. Le na večji oddaljenosti glava za samousmerjanje ne more ugotoviti, ali se približuje enemu letalu ali pa skupini letal. Šele potem, ko je raketa dovolj blizu, glava za samousmerjanje lahko »ugotovi«, da gre za skupino letal, in se »odloča«, katero letalo bo napadla.

RAZLOČEVANJE CILJA

Infra rdeči sistem samousmerjanja imenujemo tudi pasivni način zato, ker je izvor žarčenja v nasprotnikovem letalu, v raketi je pa le sprejemnik. Radarski sistem pa je lahko aktiven, polaktiven ali pasiven.

Aktiven je tedaj, če je v glavi rakete ne le sprejemnik, temveč tudi oddajnik. To pomeni, da izstrelke s svojim radarjem »osvetljuje« cilj in deluje aktivno. Ta način samousmerjanja pa je zamotan in drag. Precej cenejši je polaktivni sistem, pri katerem je vgrajen v raketo le sprejemnik z anteno, radarski oddajnik za »osvetljevanje« cilja pa je na zemeljski površini

Noben sistem samousmerjanja — aktivni in polaktivni radarski ali pasivni infra rdeči — ne ustreza enako v vseh razmerah. Včasih pa je kak izmed njih celo povsem neuporaben. Zato ni prav nič nenavadnega, če nekatere rakete »zrak-zrak« izdelujejo v dveh inačicah. V Združenih državah Amerike na primer ima raketa tipa »falcon« radarski in infra rdeči sistem samousmerjanja, pri francoski raketi »matra R-530« pa je moč pred poletom glavo z infra rdečim sistemom zamenjati z glavo, ki ima naprave za radarsko samousmerjanje — kot pač zahtevajo trenutne razmere v zraku.

Vojaška znanost in tehnika

Vojaška znanost in tehnika

Zagrebaški falzifikator

POSKUS ATENTATA
A PAVELIČA

Bilo je meseca maja 1941. Zagrebaška radijska postaja je že mesec dni začenjala svoj program z ustaškimi pozdravom »Za dom spremni« in prek tvorbe, ki ni bila niti neodvisna niti država niti Hrvatska, so že pljuskali prvi valovi krvi. Šestega maja 1941 so v kordunski vasi Blagaju ustaški poklali 520 srbskih kmetov.

Tuškanec, znano zagrebško sprehaljalec in park, je povsem omrtvel. Ljudem je kmalu postalo jasno, zakaj: v eno izmed tamkajšnjih razkošnih vil se je vselil Pavelič. Vendar »poglavniku« vrt ni ustrezal in si je za-

Zagreb je bil štiri dolga leta glavno mesto Paveličeve »Nezavisne države Hrvatske« in štiri leta je bilo na zagrebških ulicah slišati ropot nemških, ustaških in domobranskih škornjev. Kljub temu pa je bilo v njem čedalje več borcev odporneškega gibanja. Nevidne roke so ubijale ustaške agente in pisale parole po zidovih

želel lepše okolice. Ukazal je, naj njegovemu vrtu pripoljijo še sosednje otroško igrišče. Tako je uprava mestne vrtnarije poslala v Tuškanec nekoga svojega tehnika, da bi vrt prilagodil zahtevam novega lastnika. Paveličeva gospa je bila s tehnikom zelo zadovoljna, saj je upošteval vse

njene želje, in ga je ob njegovem odhodu nagradila s 3000 kunami.

Teh 3000 kun se je še istega dne znašlo v blagajni mestnega komiteja Partije, po Zagrebu pa so ves čas okupacije krožile vesti, kako Mara Pavelič plačuje najvišjo partijsko članarino. V njenem imenu jo je vplačeval »Mali vrtnar«, ki je bil odgovoren za ureditev Paveličevega vrta.

Kmalu nato je Pavelič nameraval prirediti diplomatski sprejem za predstavnike držav Osi v Zagrebu. »Mali vrtnar« je za to priložnost predlagal gospe Pavelič, naj bi zraven mize postavili tudi nekaj večjih palm kot simbol naše morskobale in Jadrana. Gospa Mara se je takoj navdušila za njegov predlog.

»Mali vrtnar« je takrat mislil na Nikolo Šakića, člana mestnega komiteja, kateremu je bil pojasnil svoj načrt: zraven palme je nameraval skriti peklenški stroj, ki naj bi ga bil tempiral na ustrezen čas. Eksploziv naj bi prav takrat, ko bi se bil zbral že ves diplomatski zbor. »Mali vrtnar« je načrtoval:

»Če se bo večerja začela ob osmih, ob Siegfriedu von Kasche ob devetih zanesljivo že tu. Peklenški stroj mora torej eksplodirati ob devetih.«

Spomnil pa se je tudi Šakićevih besedi:

»Ničesar ne smemo tvegati. Eksplozija mora biti dovolj močna, sicer je bolje, da se ničesar ne lotimo. Amaterske naprave ne prihajajo v poštev: Partija bo storila vse, da bi pravčasno nabavili stroj. Kaže, da nam ga bodo preskrbeli tovariši iz inozemstva. To pa je tudi vse, kar ti lahko povem. Počakaj, dokler te ne pokličem. Ničesar pa ne stori na svojo pest.«

Dan pred diplomatskim sprejemom je »Mali vrtnar« nestrno pričakoval, kdaj ga bo Nikolo Šakić poklical. Naposled je telefon le zazvonil. »Mali vrtnar« je poskočil na noge. Bil je Nikola.

»Pridi! Hitro!«

»Mali vrtnar« je pohitel, ko da bi mu gorelo za petami.

»Kaj je, Nikola? Bomo vrgli vse skupaj v zrak?«

Nikola je bil resen kot še nikoli dotlej.

»Ne, ker ni moremo pravčasno dobiti peklenškega stroja. Tovariši iz Italije so nam sporočili, da jim je rok prekratek.«

Naslednjega dne ob devetih zvečer se je izza mize dvignil Siegfried von Kasche in nazdravil »velikemu sinu hrvatskega ljudstva«, njegov prabčnik pa je prav tedaj odmaknil eno izmed palm inih vej, ki je Hitlerjevemu vitezu zastirala pogled na bogato obloženo mizo...

SREDNJEŠOLSKI PROFESOR IN FALZIFIKATOR

Klicali so ga za Feliksa. Morada zato, ker ga sreča ni nikoli zapustila. Bil je srednješolski

profesor. Vzbujal je videz, da se zanima le zase, drugo pa mu ni mar. Kljub temu pa so bili vsi falzifikati za potrebe ilegalnega Zagreba tja do januarja 1944. leta napravljivi v njegovi kuhinji, v Babonićevi ulici števil. 29. Feliks je nedvomno bil najspretnjši izmed vseh falzifikatorjev, karkoli jih je bil kdaj premogel Zagreb.

Na zagrebško železniško postajo so pripeljali poln vagon čevljev za ustaše. Istega dne ob enajstih je Feliks že imel v svojih rokah izvirne naročilnice za prevzem blaga, da bi po njih lahko napravil ponarejene dokumente. Tako je ilegalni Zagreb dvignil ustašem namenjene čevlje.

Čedalje pogosteje pa so se v tisku pojavljala obvestila naslednje vsebine: »Opažamo, da so pri nekaterih neznanih ljudeh ponarejene živilske karte. Policija bo ponarejevalcem kmalu prišla na sled.«

Ta ponarejevalec seveda ni bil nihče drug kot Feliks. Hranilo, ki so jo tako dobili v roke, so namenjali ljudem v taboriščih in zaporih.

Nekoč bi moralo kakih trideset ljudi nujno oditi iz Zagreba. To je bilo moč izvesti le s ponarejenimi dokumenti. Feliks takrat še ni bil tako zelo znan kot spretan falzifikator in so zato to nalogo zaupali, razen njemu, še dvema drugima tovarišema. Do naslednjega jutra je Feliks napravil tako popolne falzifikate, da se je tovarišem, ko jim je pokazal dokumente, zazdel sumljiv. Imel je kup novih legitimacij. Kje jih je le mogel najti? Da mu jih ni dala ustaška policija? So mar postavili past?

Tega dne je Feliks ugled med ilegalci močno porasel. Nikoli se ni zgodilo, da bi kdo, ki je imel Feliksove dokumente, padel sovražniku v roke. Feliks je bil zelo natančen. V vseh pomembnejših ustanovah so kradli spise, okrožnice, formulare in legitimacije ter jih dostavljali Feliksu. V svojem skrivališču pod ploščami v kuhinji je Feliks imel pregled nad celotno administracijo NDH.

Ob neki priložnosti je domobransko »popunitveno zapovedništvo« nameravalo dati v promet nove legitimacije. Tedaj se je zgodilo, da jih je Feliks izdelal že tri dni prej, preden so domobranci dobili v roke prave legitimacije. Nemška komanda je nekatere dokumente vsak mesec ali celo teden drugače zigosala, toda Feliks tudi s tem niso mogli preslepti.

Kljub temu pa je Feliks vsako jutro redno prihajal kot profesor fizike in kemije poučevat v Peto realno gimnazijo, kjer so ga poznali kot discipliniranega človeka, ki ni nikoli zamužal službe. Zvečer, ponoči, pred poukom in po njem pa je imel posla z ljudmi, ki so ga poznali le kot — Feliksa.

ALEKSA VOJNOVIĆ

Staro letalo znamke »Dakota« je okrog šestih vzletelo iz Tajpeha, sive Cangkajškove prestolnice. Sprva je krenilo proti jugu vzdolž močvirnih obal Tajvana in preletelo Peskadorsko otočje, nato pa je zavilo v severozahodno smer. Letelo je komaj 400 m visoko in se skrivalo med rdečkastimi oblaki, podobnimi vati, brez lukenj v njih.

»To zato, da se izognemo komunističnim radarjem,« mi je pojasnjeval vodič, podpolkovnik Robert Li.

ASFALTNE CESTE
NA »FRONTI«

Povedal mi je tudi to, zakaj smo morali vstati že ob štirihi: da bi preotili »sovražnika«, stalno spreminjajo čas odhoda letala. Dejansko pa letalo skoraj vsak dan leti v obeh smereh ob istem času, če pa pride do sprememb, je to posledica vojaške birokracije, neprestanih preverjanj in legitimiranja.

»Junaški Kvemoj!«, »predstraža svobodnega sveta«, »svetlinik svobode«, »otok pod sovražnikovimi granatami« s svojimi bo-

vsaj kar zadeva puške in mitraljeze. Na Kvemouju so vsi prepričani, da »oni« z onstran ne bodo streljali ne nanje ne na njihove obiskovalce. Dolgo sem opazoval obalo, vendar nisem tam nikogar opazil.

ZAKAJ SI VSI ZELE
PONOVNE OSVOJITVE
KITAJSKE?

Ves otok je preprežen s strelskimi jarki, zaklonišči in podzemnimi utrdbami. Atlantski zid, Maginotova črta, Malta, Jules Verne — vse to ni nič v primerjavi s temi kilometrskimi hodniki, bunkerji in luknjami. Utrjujejo se že od 1949. leta dalje. Zgradili so pravi podzemeljski labirint. Vojske so spreminili v termite, v jamske ljudi atomske dobe.

Ko sem se pozanimal za ljudi, ki sem jih bil srečeval, sem ugotovil, da so skoraj vsi vojaki s Tajvana, skoraj vsi oficirji pa iz Kvangsija, Honana in Šantunga. Vojaška služba v kopenski vojski traja dve, v mornarici in letalstvu pa tri leta. V Cangkajškovi vojski nastaja resno vprašanje: stari bojovniki,

REPORTAŽA Z OTOKA KVEMOJA, KI JE OD KITAJSKE
CELINE ODDALJEN LE DVAJSET KILOMETROV

Pri predstraži »svobodnega sveta«

roveci in prašno rumeno zemljo je podoben, če ga gledamo iz zraka, kateremukoli letovišču na Azurni obali.

Iz džipa, ki počasi vozi po cesti, vidimo, da na tem velikem otoku (181 kvadratnih kilometrov) ni opaziti posledic »vojnih razmer«. Ceste so v izvrstnem stanju. Je pa le nekoliko nenavadno, ko na »fronti« vidimo asfaltne in betonske ceste z rumenimi in rdečimi črtami. Povsod naokrog so skupine vojakov, ki neprestano nekaj delajo. Vasi so neverjetno čiste. Mule, piščanci, črni prašiči, utrdbe, mitralješka gnezda, zaklonišča, tanki, stražarji...

Na vsakem križišču, v vaseh ali zunaj na polju, stoji vojaški prometnik — s kapo, v škornjih in z belimi rokavicami ter oborožen z brzostrelko — in usmerja promet s kretinami kake tajlandske plesalke. Na Kvemouju živi 43.000 civilstov. Vsi saluti-rajo. Celotni otok, ki na pol stoje ob robu ceste. Na kontrolnih točkah pričakujejo »komunistične vohune in saboterje«. Vodni in čete delajo hrušč, manevrirajo in streljajo po tej slikoviti pokrajini.

PRED KOMUNISTIČNIMI
BUNKERJI

Prispeli smo do utrdbe številka 1, ki leži na rtu Mašanu in ki jo obkroža bodeča žica. Otok Čao Ju je komaj dva kilometra oddaljen.

»Tam so komunisti,« mi je pojasnil podpolkovnik Li.

»Včeraj so nas obstreljevali,« ga je dopolnil komandant Ča, ki nas je sprejel.

Po poluračnem tolmačenju Kitajci obstreljujejo Kvemou le ob parnih dneh, ob neparnih dneh in ob praznikih pa ga pušče na miru. Tako vsaj trdijo v Tajpehu.

Kvemou ima zares nenavadno lego. Ljudska republika Kitajska je levo, desno in pred nami. Ko da bi se otok zagodzil v zaliv. Zato je povsem razumljivo, zakaj to moti Peking.

Skozi daljnogled jasno razločimo bunkerje »čez ceste«. Komandant Ča pravi, da jih lahko obstreljujejo že s težkimi mitraljezi. Vzlic temu pa se nihče ne skriva. Verjetno imajo med sabo kak »gentlemanski sporazum«,

ki so prišli s celine po porazu 1949. leta, odhajajo drug za drugim. Mlado generacijo — posebno tiste, ki so se rodili na Tajvanu — pa prav nič ne zanima »ponovna osvojitve« Kitajske in ne čuti nobenega domotožja za Kantonom in Rumeno reko, ki ju ni nikoli imela priložnosti videti. Ta generacija je poslušna, koraka in se ne upira, vendar za Sanghaj ni pripravljena umreti.

V Tajpehu mi je neki neznanec z nasmehom na licu prišepnil:

»Vsi si žele ponovne osvojitve Kitajske: dva milijona Kitajcev zato, da bi se spet tja vrtili, deset milijonov Tajvancev pa zato, da bi se s tem odkrižali nacionalistov...«

PRIDOBILI BI LE
NEKAJ MINUT

Peljali so me tudi k ameriškim »svetovalcem«, Enega izmed njih sem vprašal, kakšno strateško vrednost ima Kvemou. »Prihranil nam bo nekaj minut, da bi Tajvan lahko dočakal sovražnikov napad. To pa je tudi vse.«

»Kako je z bombardiranjem?«

»Sem ter tja pade kaka propagandna granata, ki je napolnjena z letaki, ne pa z razstrelivom.«

Med večerjo je ob alkoholu le stekel pogovor. Fiksna ideja, ki jo je povsod čutiti, je protinapad na Kitajsko. V zaprtem okolju Kvemouja postajajo oficirji vse starejši. Prepričani so — ali pa se vsaj hlinijo, da so prepričani — v poglavito zmotno režima: da je Cangkajškova vlada na Tajvanu le začasno.

Vrnil sem se s podpolkovnikom Lijem, ki se je pred tem želel še oskrbeti s kikirikijevim oljem in vinom iz Kaolijanga. Naslednjega dne bo po dolgih pogajanjih kupil na trgu tri rumene ribe. Zavil jih bo v celofan in jih v »Dakoti« dal shraniti v skladiščni prostor. V letalu bodo tudi oficirji, ki odhajajo na dopust. Ko bodo prispeli v Tajpeh, bodo govorili o tem, kako se boji nadaljujejo, kako je treba vsak hip pričakovati protinapad, kako je razpoložene med moštvo izvrstno in kako se še nadalje utrjujejo...

Med prekmorskimi brigadami je doslej najmanj znano delovanje četrte. Vzrok za to je več, najvažnejši pa je ta, da brigada ni prišla vso vojno v Jugoslavijo, ampak je opravljala v južni Italiji odgovorne naloge.

Najprej naj na kratko opišem njeno ustanovitev. Kot vse druge prekmorske brigade je tudi četrta bila sestavljena iz naših rojakov, bivših italijanskih vojakov in pripadnikov delovnih bataljonov, internirancev in zapornikov, ki so se po italijanski kapitulaciji prebili do naših predstavništva v Bariju in drugod ter prostovoljno vstopili v našo vojsko.

Za 4. brigado se je moštvo začelo zbirati po taboriščih južne Italije v začetku leta 1944. Marca 1944 je nastal bataljon za pravo transportov v Brindisiju, dve četi z enako nalogo pa sta bili ustanovljeni na letališču v Bariju. Te enote so kot take delovale do septembra. Takrat, 7. septembra 1944, je bila ustanovljena 4. prekmorska brigada s sedežem v Monopoliju. Vodilni kader za brigade in bataljone je prispel z letali iz Slovenije. Brigada je imela dva bataljona, v vsakem po štiri čete, od katerih je bila ena namenjena za stražarsko službo. Na letališču v Palesi pri Bariju je nastala samostojna četa, na letališču pri Foggii pa samostojen vod. Kmalu nato se je iz te čete in voda razvil nov, tretji bataljon.

Naloge, ki jih je opravljala brigada, so terjale zdrave in močne ljudi, sposobne za velike napore in težko fizično delo. Zato so iz brigad pošiljali bolehnne in slabotne v druge enote, največkrat v delavnice v Bariju.

Brigada je štela od 1200 do 1300 vojakov, trideset jih je bilo primorskih in istrskih Slovencev, ostali pa so bili večinoma Dalmatinci.

Kakšne so bile naloge 4. prekmorske brigade, da je zaradi njih ostala vso vojno v globokem zavezniškem zaledju?

Po teheranski konferenci so naši zahodni zavezniki začeli pošiljati pomoč v Jugoslavijo v večjem obsegu. Sicer so manjše

Iz kronike

IV. prekmorske brigade

količine pošiljali že poleti 1943, toda te so komaj omembe vredne. Jeseni 1943. in pozimi 1943. na 1944. leto so zavezniki v južni Italiji, zlasti na območju Brindisi—Lecce in Brindisi—Taranto zgradili ogromna skladišča za vojaški material. Skladišča so bila tudi v okolici Monopolija, Barija, Foggie in drugod. Odtod so material z letali in ladjami pošiljali ne samo v Jugoslavijo, ampak tudi v Grčijo, Albanijo, Bolgarijo ter severno Italijo, ki je bila zasedena od Nemcev in kjer se je razvijalo partizansko gibanje. Te tovore so prevažala letala »Halifax« in »Douglas«. Eskadriljo letal »Li 2«, sovjetsko in »Douglasa«, so poslali za te prevoze iz Sovjetske zveze na letališče v Bariju, ostalo pa so opravili Angličani in Američani, pa tudi naši mornarji.

O okoliščinah naj spregovorim nekaj podatkov. Samo 2. bataljon 4. prekmorske brigade je v Monopoliju junija 1944 natovoril 27 motornih ladij in 4 parnike, raztovoril pa 12 motornih ladij in 5 parnikov. Naslednje mesece je bilo takega dela še več. V Brindisiju je 1. bataljon od srednje marca pa do 25. julija natovoril 3.765 letal tipa »Halifax« in »Douglas«. Prvi, štirimotorni angleški bombnik, ki je bil takrat že zastarel in ga niso več uporabljali za bojne akcije, je lahko nosil 4 tone tovora, »Douglas« pa 1,5 tone. Le malo manj so naredili vojaki 3. bataljona v okolici Foggie in Barija. Znano je, da je šlo v Jugoslavijo po zraku oktobra meseca 1944 471 ton materiala. Proti koncu leta 1944 in v začetku 1945 so postali zavezniki nekoliko bolj darežljivi, ker so računali na izkrcanje v Jugoslaviji, zlasti v Istri in Sloveniji. Tako poroča zvezni oficir glavnega štaba Slovenije svojemu štabu, da so naročila za januar 1945 sprejeli zavezniki brez ugovora. Ves ta zahtevani material je bil težak 800 ton. Na konferenci so se zbrali komandirji vseh transportnih eskadrilj pod poveljstvom majorja Wilsona in sklenili, da bodo izkoristili lepo vreme in da bodo letali predvsem v Slovenijo. Tako je letelo 87 letal, ki so odvrkla material za IX. korpus, deset pa jih je letelo na območje VII. korpusa.

Bataljoni so bili razdeljeni v delovne, ali kakor so se same imenovale v borbene, in v »leteče« čete. Delovne so opravljale vsa dela v zvezi z natovarjanjem, leteče pa so telete z letali nad domovino kot posadke transportnih letal.

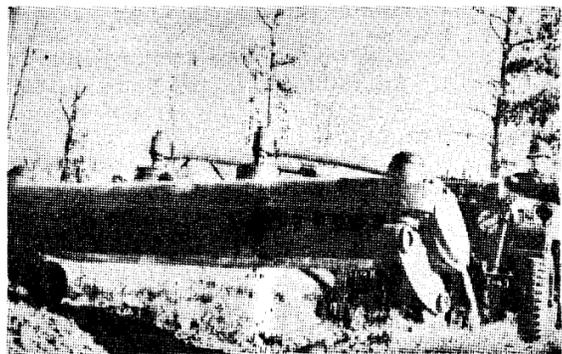
Letalo s tvorom je priletelo ob določeni uri nad določen kraj. Tam so na zemlji naši borci zažgali ognje v obliki te ali one črte. Letalo je dalo znak v obliki te ali one črke iz Morsejeve abecede z eno izmed treh signalnih luči (rdeče, zelene ali bele) ali z reflektorjem, včasih pa se je legitimiralo še preko radijske zveze. Nato se je spustilo kar se je dalo nizko. Pilot je nad ognji pritisnil na gumb in od letala so se odcepili veliki pločevinasti cilindri ali »kantenerji«, in s padali počasi padali proti zemlji. V njih je bil material, ki bi se zaradi padca utegnili pokvariti.

Vse odmetavanje pa ni bilo tako avtomatizirano. Obleko, moko, sladkor in vrsto drugih predmetov so odmetavali brez padal. Prvič so bila padala preveč dragocena, da bi jih brez potrebe uporabljali, drugič pa je bil vsak kilogram tovora v letalu dragocen. Zato so odmetavanje organizirali takole:

Letalo se je spustilo zelo nizko, včasih le dva ali tri metre nad zemljo. Spuščališče je bilo na njivi, ki so jo večkrat preorali, da je bilo bolj mehko. Prekmorci iz »leteče« čete so med potekom pri vratih letala nagradili kup vreč ali zabojev. Nad spuščališčem so se oprli z rokami predmetov v notranjosti, z nogami pa so se oprli ob kup pri vratih in ga sunili ven. Marsikaj se je razbilo in razsulo, toda vseeno je bilo ceneje in bolj smotno kot spuščanje s padali. Tak način spuščanja pa uporabljali pri Črnolju; na Vojskem in v Savinjski dolini pa (NADALJEVANJE NA 9. STRANI)

V BESEDI IN PODOBI

Z NOVIM ISKALCEM MIN, ki so ga izdelali v ameriških inženjskih raziskovalnih laboratorijih, lahko v dvometrskem pasu odkrijejo tako vkopane mine kakor tudi one na površini. Naprava za odkrivanje min je pritrjena na dšlp v hipu, ko se pod njo znajde mina, se vozilo samo od sebe ustavi in nadaljuje pot šele potem, ko vojaki odstranijo mino

V INDIJSKI VOJSKI so ljudje, zlasti v planinskih pokrajinah, še vedno najvažnejši element, čeprav je armada opremljena z naj sodobnejšo vojaško tehniko. Pri tem je treba omeniti 47-tonske britanske tanke »Chieftain«, posebej prilagojene indijskim razmeram, s topom kal. 120 mm in, razen sovjetskih letal »MIG 21«, tudi ameriške prestrelzace »Starfighter F-104 G«, ki dosežejo hitrost 2330 kilometrov na uro.

VTISI S POTOVANJA PO SOVJETSKI ZVEZI

Voznja iz Kijeva, glavnega mesta Ukrajine, do Moskve nam je hitro minila. Na dolgih razdaljah vozijo v Sovjetski zvezi samo brzovlaki ter letala. Oboje je razmeroma poceni. Brzovlaki so zelo udobni. Letala vedno bolj prihajajo v poštev, predvsem tam, kjer ni železnice. Redna zveza med severnimi kraji Sovjetske zveze in središčem države poteka samo z letali.

V vlaku smo se pomenkovali z domačini, ki so potovali v Moskvo po različnih opravkih. Marsikaj zanimivega smo izvedeli o Sovjetski zvezi in prebivalcih, njihovem življenju in navadah. Čutili smo, da je sovjetski človek že po naravi širokosrčen, dobrodušen in odkrit, da Jugoslovancov še posebno naklonjen.

Ze takoj ob izstopu iz vlaka nas je pozdravil vrvež milijonskega mesta. Promet se odvija brez zastojev. Moskvočani vsi skrbijo za čistočo po ulicah. Ne samo miličnik, tudi vsak človek bo tuja, ki odvrže cigaretni ogorek ali papir, počil, da so za odpadke posebni košči. Ljudje so okusno oblečeni, vendar ne razkošno. Prevoznih sredstev je tam mnogo in so poceni.

Standard se v Sovjetski zvezi polagoma, a vztrajno izboljšuje. Skrb za človeka je tam eno izmed poveljnih načel. Danes je sovjetsko gospodarstvo na trdnih tleh. Zdrava socialistična miselnost, red in disciplina — tako bi površno označili vzrok za nagli vzpon Sovjetske zveze na vseh področjih. Ljudje so pošteno, čutiljo odgovornost do cele družbe.

V Moskvi smo se po naključju spoznali z družino Smolin, ki živi v industrijski četrti Sormovo in tako postali njeni gostje. Spoznali smo se z njenim načinom življenja. Lahko bi dejali, da je družina Smolin, po sodbi statistikov, »tipična« sovjetska družina.

Štirje člani te družine so zaposleni ali prejemalec v takni ali drugačni obliki podporo. Tako ima zatorej družina Smolin mesečno na voljo približno 366 rubljev. Sin zasluži največ, približno 140 rubljev, družinski oče manj, 110 rubljev, mati kakš-

Periskop na 46. vzporedniku

nih 60 rubljev, hči pa samo 50 rubljev. Če bi družina živela v Sibiriji ali na polarnem področju, bi njeni člani zaslužili precej več. Vendar pa zaslužijo več kot kakšna družina, ki je zaposlena na državnem posestvu, kjer se dogaja, da prejme delovna moč v nekaterih primerih ne več kot 20 rubljev mesečno v gotovini; seveda pa prejme kot nadomestilo zaslužek v obliki številnih pridelkov.

Davčne dajatve Smolinovih niso prevelike. Največji davek, ki ga plačujejo delavci in nameštenci, znaša 13 % njihovih prejemkov, ne glede na to, kolikšen je zaslužek, vendar bodo že v skorajšnji prihodnosti davek na mezdo in dohodek popolnoma odpravili. Samo maloštevilni pripadniki svobodnih poklicev morajo plačevati višje davčne pristojbine, včasih do — 65 % dohodka. Naša »tipična« družina plača mesečno 24 rubljev neposrednega davka ter ji ostane za kritje stroškov 340 rubljev.

Tudi stanarina je znosna. Petčlanska družina Smolin plača za stanovanje 11 rubljev najemnine, s čimer poravna hkrati tudi stroške za ogrevanje stanovanja, za porabo vode in električnega toka. Njihovo stanovanje pa nikakor ni prostorno; družina ima za svojih pet članov neverjetno malo prostora. Vsi prebivajo, jedo, spijo, se igrajo in berejo v eni sami sobi, ki meri komaj 21 kvadratnih metrov. XXII. partijski kongres je razglasil to stanje za nezdružljivo; najpozneje do konca sedemdesetega leta bo morala imeti vsaka sovjetska družina popolno stanovanje. Del uredniškega velikanskega načrta, ki je v zvezi z zadevnim sklepom, je moč videti že danes ob cestah, ki peljejo iz Moskve na vse strani. Hiše, ki jih tu gradijo, niso arhitektonsko kdove kako veličastne stavbe; tako so si podobne, da ni nič lažjega ko zamenjati eno za drugo. Tudi glede njihove kakovosti bi bilo moč želeči še marsikaj, kljub vsemu pa omočajo, da dodelijo lahko vsakemu prebivalcu prenapolnjenega glavnega mesta ZSSR vsaj tistih 9 kvadratnih metrov stanovanske površine, ki po zakonu pripadajo vsakemu Moskvočanu.

Družina Smolin izda 75 do 80 % celotnega dohodka za prehrano, obleko in obutev. Naj navedemo nekaj cen: surovo maslo stane 5 rubljev, meso, po podražitvi, okrog 2 rublja 40 kopejk za kilogram. Kilogram kruha stane — po kakovosti — od 12 do 35 kopejk, kilogram jabolk cel rubelj, 20 inozemskih, kakovostno ne posebno dobrih cigaret okrog 60 kopejk. Za steklenico piva plačate 35 kopejk, za steklenico krmilnega sekta 2 rublja 90 kopejk (v restavracijah približno dvakrat toliko).

Ce primerjamo te cene s cenami v drugih socialističnih deželah, vzbujajo pozornost, da je cena teletine v SZ približno dvakrat višja kot ustrezna cena v Bolgariji. Da se izognemo velikim stroškom za živila, hodijo nekateri člani družine Smolin na hrano v obratno menzo ali ljudsko kuhinjo, kjer jim za najmanj 70 kopejk prinesejo na mizo popolnoma spodoben obed.

Družina Smolin porabi zatorej za vse te stvari okrog 270 rubljev na mesec; tako ji ostane še 60 rubljev za druge potrebe. Ponudba tekstilnega blaga, obutve in gospodinjske opreme je dandanes zelo velika, a cene so pogosto še močno samovoljno določene (sovjetski ekonom prof. Liberman je nedavno zelo ostro skritiziral to senčno stran sovjetskega narodnega gospodarstva). Tako stane, recimo, žametna otroška kapica dvakrat toliko kakor prav dobra kamera. Pripomnimo naj, da je redkokatera kamera dražja kot 120 rubljev. Za 35-rubeljsko ceno je moč dobiti par damskih sandal ali — in to je osupljivo! — nabaviti si zbirko 30 do 40 gramofonskih plošč (normalna cena plošče znaša približno en rubelj). Prav poceni so optični instrumenti, npr. daljnogledi in mikroskopi, številni radijski sprejemniki (25 rubljev) in gramofoni. Danes so poceni tudi prav okusno izdelane igrače.

Najlonski plašč pa, ki ga najlaže kupiš na črni borzi, stane kar 150 rubljev. Inozemski turisti prodajo, ko to zvedo, svoje že ponošene najlonske plašče še vedno za ceno 60 rubljev. Obleka stane približno 80 rubljev, par čevljev 35 rubljev, avto pa 1200 rubljev.

Družini Smolin ne ostane potemtakem, ko si nakupi vse, kar potrebuje, kdove koliko denarja. Kljub temu se Smolinovi ne čutijo nesrečne, ker imajo pravice, ki jih delavci v kapitalističnih deželah nimajo. Ze danes si lahko sovjetski človek privošči 25-dnevno zdravljenje v Sočiju za — 50 rubljev! Tudi avtobusna vožnja za borih pet kopejk je cenena zabava in potovanje v reaktivnim letalom iz Kijeva na Krim ne stane nič več kot 18 rubljev.

Sovjetska partija si prizadeva, da bi dosegla poleg zboljšanja gmočnih razmer v družini Smolinovih še zboljšanje naslednjih socialnih dajatev, ki naj bi bile v 20 letih takšnele:

- brezplačna uporaba stanovanj, ki bodo tedaj na razpolago;
- brezplačne komunalne storitve;
- brezplačna uporaba otroških vrtecev in otroških jasli;
- brezplačna vožnja z mestnimi prevoznimi sredstvi;
- brezplačno izobraževanje v vseh učnih zavodih in
- brezplačna zdravniška oskrba in oskrba z zdravili.

Splošno znano je, kako so prav ti stroški v kapitalističnih deželah visoki. Družina Smolin gleda lahko zatorej z zaupanjem v prihodnost. Družino tarejo sicer skrbi, kako bo položila na mizo v veleblagovnici GUM 30 rubljev za volneno srajco in 3 rublje za par najlonskih nogavic, toda sin že danes računa, da bo nekega dne odpotoval v novo deželo (Sibirijo, na polarno področje), kjer bo tako in tako prejel dvojno plačo. Hči se želi zaposliti kot stvarnica in upa lahko že danes, da bo prejela 130 rubljev mesečne plače — in to je vsota, ki ustreza kupnini za dober televizijski sprejemnik!

J.N.

Steklenica z dokumenti iz leta 1944

Ko je P. M. Kozlovski iz vasi Jamno v brestovskem rajonu v Sovjetski zvezi kopal na svojem vrtu, je izkopal zapečaten steklenico. V njej so bili dokumenti, na njih pa opis vojaških operacij partizanov z območja vasi Jamno, popis materiala, ki so ga tukajšnji ljudje na skrivaj zbrali za obrambo SZ pred nacisti, a tudi spisek izdajalcev, ki so pomagali sovražniku.

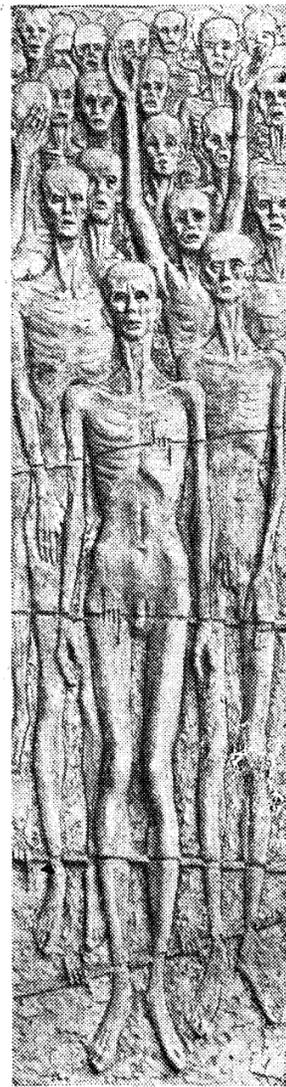
Kakor so lahko ugotovili, je zakopal steklenico z dokumenti Fedor Ivanovič Lusjuk, vaščan iz Jamne, komunist in eden izmed organizatorjev partizanskega gibanja na tem območju. Ko je postalo očitno, da so gestapovci na sledi protifašističnemu ilegalcu Lusjuku, je le-ta 6. marca 1944 spravil dokumente v steklenico in jo zakopal na omejenem vrtu. Čez štiri dni pa je v boju padel.

Zanimivo je, da je njegova žena takoj po osvoboditvi Bele Rustije iskala te dokumente, vendar jih ni mogla najti. Odkrili so jih komaj po 21 letih čisto po naključju. Oddali so jih tamkajšnjemu spominskemu muzeju.

(S.)

Stane Keržič: Detajl spomenika v Žireh — Internacija

TUDI KONCERTNA IZVEDBA MARŠA »NA DRINO!«

Popularni marš »Na Drino!«, ki ga je uglasbil Stanislav Binički leta 1914 v Valjevu, bodo 22. junija izvedli v koncertni priredbi v Beogradu. Izvirno melodijo glasbenika Biničkega je pripravil za koncert skladatelj in znani dirigent Krešimir Baranović, izvedla pa jo bo beogradska filharmonija.

Marš »Na Drino!« je Stanislav Binički uglasbil v času prodora srbske vojske čez Drino, in to tedaj, ko so premagali premočno avstro-ogrsko vojsko na tem predelu. Marš je bil posvečen polku, ki je tedaj zmagal. Izvirno melodijo je napisal glasbenik s svinčnikom, dokončal pa jo je v Valjevu.

Ime marša je bilo v zadnjem času spremenjeno v »Marš na Drini« in pod tem imenom po-

znajo to kompozicijo ne samo Jugoslovani, temveč tudi Švedi, Francozi in drugi, kjer je postala ta koračnica izredno popularna in priljubljena pesem. Do nedavnega so smatrali to melodijo kot narodno melodijo, pa jo je Bojan Adamič, slovenski glasbenik, tudi uporabil za svojo

filmsko glasbo. Melodijo marša »Na Drino!« pa so uporabili tudi Italijani za snemanje filma »Z ognjem in mečem«.

Kakorkoli že, Beograščani bodo 22. junija letos prvič slišali koncertno izvedbo te najpopularnjše srbske koračnice.

B. O.

»PREKOMORCI«

Zajetno knjigo s tem naslovom je izdal in založil osrednji odbor za proslavo prekmorskih brigad in drugih prekmorskih enot NOVJ v Ljubljani. Večina za slovenske razmere velike naklade bodo brezplačno razdelili preživelim borcem teh enot ali njihovim svojcem na proslavi v Ilirski Bistrici in na manjših proslavah drugod.

Knjiga je razdeljena na poglavja, ki so vezana na posamezne enote od petih pehotnih brigad do artilerijskih, tankovskih, letalskih, mornariških in drugih enot. Sledijo viri, pojasnila in opombe, nadalje seznam padlih, pregled vodilnega kadra, abecedni seznam oseb, omenjenih v knjigi; številne fotografije

pa imajo prav tako svoj seznam kot tudi zemljevid in skice. Ovitek je smiselno posrečen in zanimiv, saj prikazuje Sredozemlje, od koder so se v glavnem stekali borci za te enote, čeprav so prihajali tudi od drugod, skupno iz 22 dežel, ki so zapisane na ovitku.

Splošni uvod s prikazom političnega pomena in vsebine, ustanovitve in delovanja prekmorskih enot je podan v uvodnih besedah.

Odbor je opravil ogromno delo in rešil mnogo dragocene gradiva, ki bi ga udeleženci pozabili ali pa bi z njimi vred izumrlo. S tem je opravičil svoj obostoj in del velikanski prispevek k ohranitvi pričevanja o naši osvobodilni vojni in o ljudeh, ki so jo izbojevali.

MP

Dokumenti o zadnjih bojih JA

V počastitev dneva zmage so odprli v vojnem muzeju na Kalemegdanu v Beogradu razstavo pod imenom »Zaključne operacije Jugoslovanske armade«. Nad 150 fotografij in zemljevidov z označenim vojnimi položajem ilustrira zmagoslavno napredovanje naših sil, vse pomembnejše boje na bojišču od Drave do Donave spomladi leta 1945 in končni zlom sovražnika. Razstavljeno so tudi ukazi in povelja tedanjih komandantov prve, druge, tretje in četrte armade — Peka Dapčevića, Koče Popovića, Koste Nađja in Petra Drapšina, kakor tudi komandantov posameznih divizij. Vsekakor je na razstavi dovolj dokumentov, ki zgovorno pričajo o zaključnih operacijah JA leta 1945.

»Nikoli ne bomo pozabili...«

Tisk v severni Franciji je posvetil veliko pozornost proslavi v St. Mariensu, 9. V. t. l. ter bivšim političnim zapornikom in internirancem iz Jugoslavije, ki so dvajset let po osvoboditvi obiskali kraj, kjer so bili med vojno internirani. Dnevnik »Dernières Nouvelles d'Alsace« je objavil daljše poročilo pod naslovom »Romanje nekdanjih jugoslovanskih internirancev, dnevnik L'Alsace pa reportažo pod naslovom »Nikoli ne bomo pozabili...«. Iz vseh odstavkov veje toplina in ljubezen, s katero je francosko ljudstvo teh krajev sprejelo tovariše iz Jugoslavije in ob 20. obletnici zmage nad fašizmom z njimi obudilo spomine na strahote pod bičem nacizma in na skupen boj proti skupnemu sovražniku.

Muzej — šola revolucionarjev

Sremska Mitrovica dobiva novo in pomembno ustanovo: Muzej — šola revolucionarjev. V enem izmed najbolje ohranjenih zgodovinskih poslopjij v tem mestu, v zgradi iz XVIII. stoletja, v kateri je bila nekoč prva mitroviška gimnazija, bodo namreč uredili svojevrstni muzej.

Naloga tega novega muzeja — šole revolucionarjev, bo, da bo prikazoval zgodovinsko gradivo iz trde šole oziroma šol — zaporov Sremske Mitrovice, Lepoglave, Maribora in drugih, in to s stalno razstavo z naslovom »Težka ječa — šola revolucionarjev«. Muzej bo zbiral, urejeval in obdeloval dokumente in ostalo gradivo iz zgodovine in boja jugoslovanskega revolucionarnega gibanja in partije v obdobju med zadnjima dvema vojnama.

UMRL JE JANEZ CESAR

24. maja je v 82. letu starosti umrl Janez Cesar iz Stare fužine v Bohinju. Po prvi svetovni vojni je pokojnik ustanovil organizacijo VVI v Srednji vasi, kjer je deloval vse do druge svetovne vojne. Nato je delal v organizaciji VVI v Stari fužini vse do svoje smrti.

Vsa Cesarjeva družina je aktivno delala za NOV. Tudi njegovi nečaki so bili med prvimi organizatorji narodnoosvobodilnega gibanja v Bohinju in vsi trije so dali življenja za svobodo.

Prizadevna in poštenega sodelavca bomo ohranili v trajnem spominu.

Poizvedbi

Mojega moža Jurija Cintauerja iz Maribora so zaradi sodelovanja z NOB gestapovci aretirali. V zaporu je bil skupaj z nekim Klemenčičem, ki je bil baje doma iz okolice Radgone.

Drugače o njem ne vem. Nato so mojega moža poslali v Dachau, kjer je umrl. Klemenčiča pa so iz zapora izpustili in mi je tudi prinesel možjevo pismo. Pri meni se je oglasil še po osvoboditvi ter spraševal po možu. Ko sem mu povedala, da je umrl v Dachau, je rekel, naj se obrnem nanj, če bi potrebovala kake dokaze o možu.

Prosimo tovariša Klemenčiča, naj mi pošlje svoj naslov ali pa se zglaš pri meni. Prav tako prosim vsakogar, ki pozna tovariša Klemenčiča, naj mu sporoči mojo prošnjo ali pa mi sam javi njegov naslov.

Marija Cintauer,
Maribor
Smetanova 46/II,

Prosimo za naslov zdravnika dr. Kazimira Bujavca, ki je bil zaposlen v vojni bolnici v Ljubljani leta 1945.

Zorka Vidah,
Bolnica TBC
Topolščica

»ETO«

VAM PRIPOROČAMO PRI PRIPRAVI BREZMESNIH ALI MESNIH JUH. V »ETO« JUHO VKUHAJTE SVETLO PREPRAŽENI ZDROB.

»ETO«

VAM PRIPOROČAMO PRI PRIPRAVI FIZOLA, KAKOR TUDI PRI PRIPRAVI PRIKUH.

»ETO«

VAM PRIPOROČAMO ZA RAZNE OMAKE.

PROIZVODI:

KOLINSKA ♦ LJUBLJANA

Nadzor nad denarjem

Fronta nacionalne osvoboditve Južnega Vietnama ne samo, da nadzoruje s svojimi osvobodilnimi enotami pretežni del ozemlja Južnega Vietnama, temveč deluje aktivno tudi

v gospodarskem življenju. Svojevrstni dokaz za to dejavnost je tudi denar, ki ga izdaja Fronta nacionalne osvoboditve Južnega Vietnama. Ta denar pa je tudi plačilno sredstvo in ga popolnoma uporabljajo v južnovietnamski pokrajini Mi To. Na eni strani bankovca (zgornja slika), vrednost deset piastrov, je portret severnovietnamskega predsednika Ho Si Minha, na drugi strani (spodnja slika) pa je skica, ki prikazuje napad enot FNO na konvoj saigonskega režima.

MEDNARODNO SODELOVANJE BIVŠIH BORCEV

Iz Dokumentacijskega arhiva avstrijskega odporiškega gibanja

Uredništvo »TV 15« je pred kratkim dobilo iz Dokumentacijskega arhiva avstrijskega odporiškega gibanja dva članka. V prvem je opisan arhiv, ki je precej obsežen, saj so k zbirki avstrijskega odporiškega gibanja dobili še kakih 1000 dokumentov od drugod. Izdali so tudi knjigo »Na smrt obsojeni«, v kateri so oribočena pisma mnogih Avstrijcev, ki so jih nacisti obsodili na smrt in pobili zato, ker so v tej ali oni obliki sodelovali v borbi proti nacizmu.

Drugi članek pa se nanaša na Franca Hieblerja, glavnega orožniškega stražmojstra, ki je na zgornjem Štajerskem organiziral odporiške skupine proti Hitlerjevemu gospostvu v Avstriji.

Franz Hiebler je služboval v St. Oswaldu pri Gradcu. V prvi svetovni vojni je bil na italijanski in na ruski fronti, a po vojni je bil sprejet v avstrijsko orožniško službo. Bil pa je tudi član in poverjenik svobodnega sindikata.

Ko je Hitler zasedel Avstrijo l. 1938, je Hiebler začel poslušati radijske oddaje iz Pariza, Londona in Moskve in je kaj kmalu spoznal, da se bo moral nacizem iz gospodarskih in vojaških razlogov kmalu zrušiti. Zato se je odločil skupno s svojimi somišljeniki ustanoviti na Štajerskem odporiško orga-

nizacijo, kar mu je tudi do neke mere uspelo.

Posamezne njegove skupine so razmnoževale in razširjale protihitlerjevske letake, v katerih so delavce in kmete obveščali o dejanskem stanju na frontah in jih spodbujali k odporu proti nacizmu. Zbirali so tudi sredstva za pomoč zaprtim protifašistom, s katerimi so pomagali zapornikom in njihovim družinam.

Poleti 1943 je gestapo zaprl glavne zaupnike organizacije in tudi Hieblerja, ki so ga l. julija 1943 obglavili.

Živahne priprave za proslavo v Ilirski Bistrici

Odbor za proslavo prekmorskih brigad pri ZZB NOV občine Nova Gorica je na svoji redni delovni seji 4. junija proučil rezultate dosedanjih priprav na zborovanje prekmorcev v Ilirski Bistrici. Obenem je določil nove naloge.

No območju občine so doslej evidentirali 802 borca-prekmorca. Okrog 100 jih je onstran meje, v Gorici, ki se bodo pridružili glavnemu slavlju. Ze samo evidentiranje je vzbudilo veliko zanimanje, predvsem ob pripravah na letošnji dan. Borci prekmorskih brigad obujajo spomine na razmere, v katerih se jim je posrečilo iz Afrike in Sredozemlja dokopati do Titove vojske.

Po osnovnih in drugih go-riških solah je bilo že več predavanj o pomenu dneva zmag.

Predlog, po katerem bo skupščina občine Nova Gorica sprejela domicil za l. prekmorsko brigado, je že pripravljen. Nova ulica v Novi Gorici bo dobila ime »Ulica prekmorskih

brigad«. Ena izmed osemletk, ki ju gradijo v Šempetru in na Dobravi, bo nosila ime nekega borca-prekmorca.

ZZB NOV, občinski odbor SZDL in občinski sindikalni svet bodo sredi meseca priredili sektorska srečanja borcev-prekmorcev. Območje novogoriške občine so razdelili tako, da se bo na vsakem srečanju zbralo okrog 100 borcev. Borci se bodo pomenili o osebnih in družbenih vprašanjih. Prejeli bodo knjigo o prekmorskih brigadah in značke za udeležbo na proslavi v Ilirski Bistrici. Istočasno bo tudi anketiranje.

C. Z.

Medmestno tekmovanje invalidov na Reki

Pred nekaj dnevi so športniki z Reke priredili tradicionalno športno tekmovanje med invalidi — športniki iz Ljubljane, Zagreba in Reke; tekmovanje je potekalo v duhu počastitve osvoboditev teh treh mest. Ob letošnji proslavi 20. obletnice osvoboditve je tovarištvu med invalidi-športniki treh mest dobilo še trdnjše obeležje.

Kot običajno so udeleženci tekmovali v šahu, balinanju, kegljanju in streljanju. Ekipno so zmagali invalidi-športniki Zagreba. Drugo mesto so zasedli tekmovalci iz Ljubljane, na tretje pa se je uvrstil prireditelj. Tekmovanje je prineslo mnogo presenečenj. Rečani, ki so veljali za favorite, so morali kloniti pred tehnično dovršenim znanjem Ljubljancem. Ljubljanski strelci so kot največ obetajoča ekipa prepustili prvo mesto Zagrebčanom. Slabo so se izkazali tudi v šahovskih dvobojih, kjer se bodo morali od Rečanov in Zagrebčanov še marsičesa naučiti.

Prihodnje leto bodo tradicionalno tekmovanje priredili Zagrebčani.

V. BAVCON

PREDSEDSTVO ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NOV HRVATSKE

Načrt — 6500 stanovanj za borce

Na Hrvatskem bodo začeli v letošnjem letu graditi 4700 stanovanj za borce in invalide NOV — tako so sklenili na zadnji seji predsedstva Zveze združenj borcev NOV Hrvatske. Akcija bodo vodile komune, v katerih živi največ borcev NOV in kjer so stanovanjske razmere za bivše borce najslabše in najtežje.

Akcija, ki jo predvidevajo in o kateri bosta razpravljala tudi Sabor in izvršni svet Hrvatske, bo mnogo širša kakor so bile vse dosedanje, po načinu financiranja pa mnogo bolj učinkovita. Čeprav bo ta akcija zelo široka, pa menijo, da še okoli 7000 bivših borcev na Hrvatskem nima stanovanj in da bo treba njihovo stanovanjsko vprašanje reševati v prihodnjem obdobju. Razen graditve novih stanovanj

pa bodo adaptirali še okoli 1600 starih stanovanj. Tako računajo, da bodo v akciji, ki je v pripravah, pridobili za bivše borce okoli 6500 stanovanj.

Pretežna večina stanovanj bo zgrajena še letos. Tako bo na primer v Zagrebu dograjenih letos 600 stanovanj, prihodnje leto pa 1000 (od 1700 predvidenih).

Vzporedno z akcijo za stanovanja bivšim borcem v središčih komun pa poteka tudi akcija za ureditev stanovanj bivšim borcem v vaseh oziroma na podeželju.

V sklopu finančnih sredstev za zgraditev stanovanj na Hrvatskem bodo uporabili tudi 530 milijonov dinarjev, ki jih je zvezni izvršni svet dodelil Hrvatski za gradnjo stanovanj za bivše borce.

Preberite tudi to!

Svetovna federacija bivših borcev FMAC je priporočila vsem nacionalnim organizacijam borcev, da tudi letos v mesecu juniju aktivno sodelujejo pri krvodajalski akciji. To priporočilo govori tudi o tem, da bi organizacije borcev pri nas, v mesecu juniju, organizirale krvodajalske akcije. Ker pa le-te organizira Rdeči križ, gre za to, da se člani združenj borcev, vojaških vojnih invalidov ter rezervnih oficirjev in podoficirjev vključijo v te akcije in v kolikor mogoče velikem številu oddajo svojo kri za reševanje bolnikov in ponesrečenec.

To priporočilo je podprlo tudi predsedstvo ZZB NOV Jugoslavije na svoji seji 20. maja in sklenilo opozoriti vse članstvo, da se odzove pozivu in se prijavi med prostovoljne dajalce krvi. Če se bodo nekdanji borci prijavljali med dajalce krvi, bo to vsekakor spodbudno vplivalo na druge, predvsem na mladino, da se bo tudi ona prijavljala v večjem številu.

To akcijo je ZZB NOV Slovenije priporočila vsem organizacijam in članstvu že lani. Letos ponavlja ta svoj poziv z ugotovitvijo: Če bi naša združenja vsaj enkrat letno aktivno sodelovala pri prostovoljnem dajanju krvi, bi s tem dosegli dokaj ugodne rezultate.

Tovariško srečanje bivših vojnih ujetnikov občine Ljubljana-Šiška

V sredo, dne 9. t. m. so se v Domu družbenih organizacij v Dravljah sestali bivši ujetniki s področja občine Ljubljana-Šiška, da v okviru proslav ob 20. obletnici osvoboditve tudi oni obude svoje spomine na minulo vojno in se pridružijo praznovanju te pomembne obletnice. Zborovanje, ki se ga je udeležilo okoli 60 bivših vojnih ujetnikov s področja občine iz 29 nekdanjih ujetniških taborišč v Hitlerjevi Nemčiji in Mussolinijevi Italiji, med njimi tudi predstavniki sekcije biv-

ših vojnih ujetnikov občine Ljubljana-Vič-Rudnik in Ljubljana-Bežigrad, s svojo prisotnostjo pa so ga počastili tudi predstavniki Združenja borcev NOV občine Ljubljana-Šiška, predsednik združenja tovariš France Babnik, podpredsednica tovarišica Marijana Drakslerjeva in tajnik tovariš Vinko Mihelič, je imelo dva dela: delovni in slavnostni. V prvem delu je predsednik sekcije tovariš Ivan Šlosar orisal pomen 20. obletnice osvoboditve, delo sekcije v preteklosti in njene na-

loge za prihodnost ter splošno problematiko bivših vojnih ujetnikov v zvezi z našo socialistično zakonodajo, kolikor se nanaša na bivše vojne ujetnike, včlanjevanjem v ZB tistih bivših vojnih ujetnikov, ki še vedno niso člani ZB, čeprav imajo pogoje za to, zbiranjem in objavljanjem zgodovinskega gradiva, obiskovanjem nekdanjih taborišč in sedanjih pokopališč bivših vojnih ujetnikov itd. V drugem delu zborovanja pa so prisotni v prijetnem kramljanju obujali svoje spomine na pre-

stano trpljenje, zlasti pa na doprinos posameznikov in skupin v borbi s sovražnikom v posameznih taboriščih in delovnih komandah.

Zborovanje, ki je bilo prvo te vrste v občini Ljubljana-Šiška, je napravilo na vse prisotne globok in prijeten vtis. Očitna je bila potreba, izražena pa so bile tudi želje, da bi se bivši vojni ujetniki v prihodnje še večkrat sestali v merilu občine, po posameznih taboriščih, pa tudi v merilu republike in celotne države.

M. S.

VSE ZA VIKEND

KO SE ODPRAVLJATE NA VIKEND, IZLET ALI PODOBNO, NE POZABITE, DA LAHKO NA ENEM MESTU IN V NAJKRAJŠEM CASU NAKUPITE VSE POTREBNO PRI

EP MARKET

odprt od 7.30 do 20. ure

LJUBLJANA:

- Cigaletova, ob nedeljah od 7.30 do 12. ure
- Titova 25, vsak dan do 23. ure
- Vojkova
- Savsko naselje, ob nedeljah od 7.30 do 12. ure
- Roška
- Prule, Prijateljeva ulica, ob nedeljah od 7.30 do 12. ure
- Celovška 63
- Sentvid, ob nedeljah od 7.30 do 12. ure

SKOFJA LOKA, Novi svet, ob nedeljah od 7.30 do 12. ure ■ STRAZISCE ■ KRANJ, Koroška 8, vsak dan od 6.30 naprej ■ KAMNIK, Trg talcev, ob nedeljah od 7.30 do 12. ure ■ KISOVEC ■ ZAGORJE, Cesta 9. avgusta ■ HRASTNIK ■ CRNOMELJ, Kolodvorska cesta

SAMOPOSTREŽBE, odprte od 7.30 do 20. ure:

LJUBLJANA:

- Titova 65
- Titova 82
- Bezenškova
- Vodovodna cesta

EP SUPERMARKET

LJUBLJANA, Pasaža na Ajdovščini, NONSTOP
od 8. do 21. ure

EP REHRANA

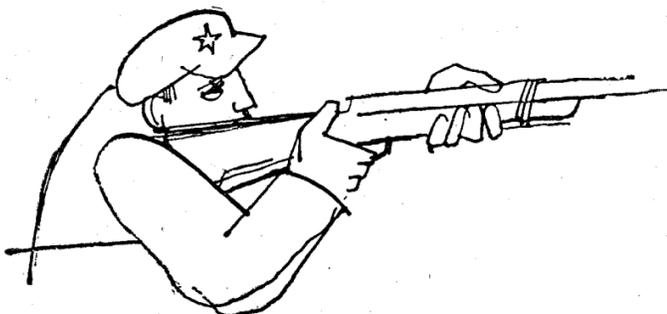
export-import
LJUBLJANA

Poslovno združenje kovinsko predelovalne in nekovinske industrije ter premogovnikov

»TEHNO-IMPEX«

LJUBLJANA
BEETHOVNOVA 12

prisrčno čestita vsem nekdanjim borcem NOV ob dvajsetem jubileju, ko je bila dokončno osvobodjena naša domovina.

S pieteto se spominjamo vseh padlih. Naša dolžnost je, da poznim rodovom ohranjamo veličino naše osvobodilne borbe

MINERAL

Industrija naravnega in umetnega kamna -
Ljubljana

LJUBLJANA - MOSTE, Industrijska cesta, z obrati:
SKOFLJICA, DRENOV GRIC, LESNO BRDO in FUNTANA

Čestitamo vsem poslovnim prijateljem, delovnim ljudem in občanom za 20. obletnico osvoboditve Slovenije!

TOVARNA VERIG LESCE PRI BLEDU

- strokovno izdeluje mnogo vrst vijakov in zakovic, razne vrste verig za industrijo, ladjedelnitvo in za široko potrosnjo, razno opremo za pomorstvo in podjetja.
- Vsi izdelki so priznani na domačem in tujem tržišču.

Poslovnim prijateljem, delovnim ljudem in nekdanjim borcem iskrene čestitke ob dvajsetem jubileju osvoboditve.

MIZARSKO PODJETJE SENOŽEČE

- IZDELUJE SPECIALNE MIZARSKÉ IZDELKE - RADIO IN TELEVIZIJSKE KASETE

Ko letos praznujemo dvajseto obletnico osvoboditve, se spominjamo vseh tistih, ki so žrtvovali največ za našo svobodo!

ELEKTROMONTAŽA

elektroinstalacijsko podjetje Ljubljana - Rožna dolina, cesta IX.

- ELEKTROINSTALACIJSKE NAPRAVE ZA STRELOVODE
- SERVIS ZA TIKI BOJLERJE IN GORENJE

PRISRČEN POZDRAV VSEM UDELEŽENCEM NOV OB LETOŠNJEM PRAZNOVANJU DVAJSETE OBLETNICE OSVOBODITVE

»ILIRIJA«

trgovsko podjetje na debelo in drobno
ILIRSKA BISTRICA

ČESTITA

VSEM POSLOVNIM PRIJATELJEM, DELOVNIM LJUDEM IN NEKDANJIM BORCEM NOV OB LETOŠNJEM DVAJSETEM JUBILEJU OSVOBODITVE IN OBČINSKEM PRAZNIKU

Trgovsko podjetje

»MODA«

CELJE, PREŠERNOVA 7/II

se priporoča za obisk v svojih dobro založenih poslovalnicah, kjer boste hitro in v vaše zadovoljstvo postreženi.

Za obisk se priporočajo poslovalnice:

- VOLNA, Prešernova 7,
- VESNA, Cankarjeva 2,
- MANUFAKTURA, Cankarjeva 1,
- SOLČAVA, Prešernova 9,
- DROGERIJA, Prešernova 4,
- BABY - TORBICA

Občinska skupščina Ilirska Bistrica

Z DRUŽBENO POLITIČNIMI ORGANIZACIJAMI

čestita vsem občanom ob občinskem prazniku, delovnim kolektivom, bivšim borcem - osvoboditeljem ob praznovanju dvajsete obletnice osvoboditve, ter vsem pripadnikom naših prekmorskih brigad in udeležencem, ki bodo prišli v dneih praznovanja v naš kraj

Gostinsko podjetje »Soča« Ilirska Bistrica

HOTEL »ZMAGA« s prenočišči in restavracijo • KAVARNA »TURIST« • RESTAVRACIJA »TRIGLAV« • GOSTILNA »KOLODVOR«

čestita cenjenim gostom in poslovnim prijateljem ob dvajseti obletnici osvoboditve in občinskem prazniku.

Kadar obiščete ali potujete skozi Ilirsko Bistrico, ne pozabite obiskati katerega koli naštetih lokalov, ker boste povsod lepo in hitro postreženi

Dajte

Industriji

Odpadne

Surovine

DINOS

PODJETJE ZA OSKRBOVANJE GOSPODARSTVA
Z ODPADNIMI SUROVINAMI

LJUBLJANA, Parmova 33

S POSLOVALNICAMI V VSEH VEČJIH KRAJIH SLOVENIJE

- ODKUPEJE, PREDELUJE IN PRODAJA ODPADNE SUROVINE VSEH VRST

LESNA INDUSTRIJA

»TOPOL«

ILIRSKA BISTRICA

ČESTITA POSLOVNIM PRIJATELJEM, DELOVNIM LJUDEM IN VSEM NEKDANJIM BORCEM OB LETOŠNJEM DVAJSETEM JUBILEJU ZMAGOVITEGA ZAKLJUČKA BORB ZA OSVOBODITEV DOMOVINE IN OBČINSKEM PRAZNIKU!

IZDELUJEMO VSE VRSTE FURNIRJEV, POHIŠTVA IN VSE VRSTE REZANEGA
LESA

Pionirji iz Logatca na Pohorju

Mlade kuharice pri kotlu

Učenci osnovne šole »Osmih talcev« v Dolenjem Logatcu so se ob proslavi 20. obletnice os-

POIZVEDBA

Na podlagi poizvedbe Marije Gril iz Kranja, Delavska c. 43 iz 18. številke »TV 15«, pošiljam sliko mojega brata *Ludvika Ogrizka* iz Hruševja pri Postojni. Za bratom poizvedujem že več let. Po zdravljenju v Ljubljani je bil na terenu Horjul, Hruševje, Dobrovo. Nemci so ga zajeli na Čerenjskem. Prosim partizane in aktiviste v omejenega terena, naj mi sporočijo, karkoli vedo o mojem bratu. Njegovo ilegalno ime je (bajé) bilo Luka.

Justina Stegel,
Kolodvorska 20,
Postojna

Spominski park na Primskovem

V okviru praznovanj 20. obletnice osvoboditve je KO ZZB NOV Primskovo pri Kranju odkrila spominsko obeležje 56 padlim borcem in žrtvam fašističnega nasilja. Ob odkritju so izročili namenu tudi Park padlih borcev NOV. Park so preuredili iz nekdanjega pokopališča. Tja bodo zahajali domačini in okoličani ter obujali spomine na veličastne in nepozabne dni naše revolucije.

R. C.

gad v Lomu, pri lovski koči, kjer so »borcem« postregli s partizanskim golažem.

Na Titov rojstni dan, zgodaj jutraj, so brigade krenile na pot. Pridružili so se jim tudi nekdanji borci, ki so pripovedovali o doživljajih iz partizanskih dni. Na zbornem mestu so pionirji pozdravili zastavo in raportirali. Po dvajsetih letih je v gozdu zopet odmeval pozdrav »Smrt fašizmu, svoboda narodu«. Tovariš Simšič-Jelen je nato pripovedoval o dneih, ki jih je preživel med borbo. Po zboru so pionirji poslušali program »kulturniške skupine«. Partizanski golaž, ki so jim ga pripravili mladi kuharji, jim je čudovito teknil. Bilo je tako kot v partizanih. »Zelimo si še ponovno takih pohodov in doživljanja težkih in tudi lepih časov iz partizanskih dni!«

M. OSTERC

V Mariboru skrbijo za zdravje borcev

Ena glavnih nalog, ki si jo je zadala Komisija za skrb borcev pri predsedstvu ZZB NOV občine Maribor-Tezno, je skrb za zdravje borcev. Kmalu bo Komisija priredila sistematične preglede za 276 borcev, ki imajo priznано posebno delovno dobo in so sodelovali v NOV od 31. 12. 1943. Borce bodo po potrebi poslali tudi na specialne preglede. Tako zbrano zdravniško dokumentacijo vsakega borca bodo poslali posebni komisiji pri občini, ki jo je imenoval Komunalni zavod za socialno zavarovanje v Mariboru. Ta komisija bo borce pošiljala na razna klimatska in kopalniška zdravljena.

V prihodnjem letu komisija načrtuje pregled borcev, ki so sodelovali v NOV v letih 1944 in 1945.

A. Novak

Spominsko obeležje na Primskovem

Odkrili so nad 800 žrtev četniškega zverinstva

Speleološki sekciji iz Beograda se je posrečilo, da je razjasnila še eno tajnost četniškega zverinstva. V bližini vasi Letovišče blizu Ravne Reke je prepada, ki ga imenujejo »Mihajlova jama«. V ta prepada sta se

ob pomoči drugih članov sekcije pred kratkim spustila Petar Bakič in Stanislav Zole. Na dnu, v globini 120 m, sta našla okostja nad 800 rodoljubov, ki so jih četniki na zverinski način pobili in pometali v prepada.

Spušcanje v prepada je trajalo več kot eno uro. O svojem doživetju ob spuščanju v prepada sta Bakič in Zole med drugimi povedala tudi tole:

— Na dnu sva pristala na plasti kamenja in zmrznjenega snega. Pod to plastjo pa so bile človeške kosti — cel hrib jih je. Po najinem mnenju so te kosti nakopičene kakih deset metrov visoko.

V spomin na ta dogodek so organizacije borcev iz Resavice postavile ob prepada spominsko ploščo z napisom:

»Ta strašna kostnica, v kateri ležijo kosti več sto rodoljubov in žrtev četniške krvoločnosti, naj bo trajen opomin prihodnjim rodovom.«

RUDA

proizvodnja gradbenega materiala - IZOLA

ČESTITA
VSEM POSLOVNIM PRIJATELJEM,
DELOVNIM KOLEKTIVOM IN NEKDANJIM BORCEM
OB OBLETNICI OSVOBODITVE

• PROIZVODNJA GRADBENEGA MATERIALA

Elektronika in civilna zaščita

Danes, v dobi robotov, stroj čedalje bolj izriva človeka z vseh področij dejavnosti. Vendar nam kljub temu ostane še najvažnejše področje — področje odločanja. Tukaj pa je robot nemočen, ker ne more reševati zamotanih problemov, katerim je še vedno kos le človek.

Tudi elektronika že zdaj lahko izdelata take »možgane«, ki lahko nadomestijo množico strokovnjakov, ki v operativnih dvoranah opazujejo zaslon ter spremljajo situacijo na posameznih odsekih.

Stroj — robot deluje neprimerno hitreje in natančneje od človeka, saj ta vnaša v delo napake in zamude; vendar je pričakovati v bližnji bodočnosti v sistemu protiletalske zaščite skrajno avtomatizacijo.

Sistem zračne obrambe se prične z opazovalnimi radarji in konča z lovci (roboti) zrakoroma diriganimi projektili. Elektronika v takem sistemu igra važno vlogo. Predvsem je potrebna veriga avtomatiziranih opazovalnih radarjev velikega dometa. Podatke takega radarskega sistema bi dopolnjevali s podatki splošno obveščevalnih radarjev in radarjev za prestrezanje.

Razvoj radarjev gre v smer izpopolnitve in konstrukcije takega tipa radarja, ki bo dočel vse tri koordinate cilja. S tem bi bil rešen problem radarskega dometa v višino, letala ne bi več mogla neovirano letati nad dometom radarskih »pahljač«.

Namesto da ljudje transformirajo svetlobne znake z za-

slona v podatke, ki služijo tistim, ki odločajo, iščejo sedaj možnosti, kako bi te podatke brez človekovega posredovanja prenašali do opazovalcev. Skupno s temi podatki naj bi se prenesle tudi vse karakteristike, ki prihajajo z drugih anten, oziroma opazovalnih sistemov.

V trenutku naj bi se izločilo, kar je nepotrebno, in fiksirala samo slika opazovane objekta.

Poleg problematike prenosa se vsiljuje vprašanje uporabe tehnike odseva. Tudi v tej smeri gre razvoj naprej in teži k še bolj univerzalni metodi. S samim razvojem elektronike se razvijata tudi tehnika motenja in protimotenja. Sistema civilne zaščite ne tvorijo samo radarji in sred-

stva za prenos in čitanje podatkov. Tak sistem mora imeti tudi primerne izstrelke, s katerimi lahko uničuje napadalne projekte, preden dosežejo cilj.

Klasični zračni boj med lovci in bombarderji je stvar preteklosti, v bodočnosti lahko pričakujemo zračni boj med projektili in projektili.

Kolikor se nam zdi gornja trditve utopična, toliko bolj je realna spričo vse večje razmaha raketne tehnike, balistike in vse bolj natančnega krmarjenja projektilov.

Priznati moramo, da elektronika še ni izrekla zadnje besede na tem področju, z nadaljnjim razvojem lahko pričakujemo še korenite spremembe in vedno večjo učinkovitost zračne obrambe.

SLAVKO TARMAN

(NADALJEVANJE S 5. STRAN)

so spuščali material predvsem s padali. V Beli krajini in v Starem trgu pri Ložu so letala tudi pristajala. Posadka iz vrst vojakov »letečih« čet je morala naglo iztovoriti material in vkrcati bolnike in ranjence.

Tako naglo delo je bilo sila naporno in zahtevno, včasih pa tudi nevarno, saj so letala zedela na ogenj sovražne protiletalske obrambe, ko so letala nad obalnim pasom ali mimo večjih mest. Tako se junija 1944 ni vrnil s poleta Drago Božeglav-Antonov iz Lokev pri Divači, julija Stanko Pregelj-Valentinov iz Loma na Tolminskem, septembra pa Alojz Poberaj iz Solkana pri Gorici. Novembra 1944 je protiletalsko topništvo blizu Reke zadelo letalo, v katerem je bil tovariš Adolf Dovžak iz Šempasa. Ta je pograbil padalo in izskočil, vsi člani posadke pa so zgoreli. Padel je v morje blizu Raba in so ga rešili. Vrhil se je v svojo enoto, ko so njegovi borci pripravljali zanj žalno svečanost. Bil je namreč četni komisar.

Bralec bo iz števil, ki govorijo o količini poslanega materiala, lahko ocenil delo vojakov 4. prekmorske brigade, ne bo pa mogel oceniti vsebine tega dela, tisočev in tisočev delovnih ur, vsega drobnega dela, pripravljanja in organizacije, zato naj na kratko opišem tudi to. Na stotine vojakov se je potilo v ogromnih skladiščih, ko so spravljali različen material od hrane, oblek, čevljev, zdravil, orožja, municije, razstreliva in kdove

Iz kronike

IV. prekmorske brigade

česa še vsega, v zaboje, vreče, bale in velike cilindrične pločevnaste posode, imenovane »kantenerje«. Potem je bilo vse to treba natovoriti na kamione in odpeljati v luko ali na letališča. Tam so morali kamione spet razložiti, natovoriti pa ladje ali letala. Vse to so delali ne glede na to, ali je bila noč ali dan, poleti, ko se je od pripeke topil asfalt in ko je zaudarjalo morje po gnilih ribah, pa tudi pozimi, ko je pihal mrzel veter in ko je deževalo. Ves ta material pa ni bilo treba samo sortirati, prekladati in prevažati, treba ga je bilo tudi stražiti in varovati. V skladiščih in pri transportu niso delali samo naši ljudje, tam je bilo tudi dosti zaveznikov vojakov raznih narodnosti, med katerimi so bili naši prijatelji in tudi sovražniki. Tam so bili Američani, Angleži, Kanadčani, Indijci, Novozelanci in tudi fanatični protikomunistični Poljaki pod poveljstvom generala Andersa. Ti so bili vedno zagrizeni sovražniki partizanov. Medtem ko so se naši vojaki kmalu tako spoprijateljili z Indijci, da jih je njihova komanda morala odstraniti, boječ se našega političnega vpliva nanje, je prihajalo z andersovci ne samo do besednih, ampak tudi do fizičnih spopadov. Bili so tudi primeri, ko so posamezniki med našimi vojaki vohunili o vojaški pripravljenosti brigade, o poklicih, šolski izobrazbi in nagnjenjih oficirjev, o razpoloženju vojakov do Titove Jugoslavije in podobnem. Poleg tega je bilo zunaj delovnega področja brigade precej četnikov, italijanskih fašistov in reakcionarnih sil iz stare Jugoslavije, ki so imele takrat še trdne položaje v zaveznikem svetu.

Sovražniki našega gibanja so v skladiščih naredili več sabotažnih eksplozij. Podtaknili so ogenj v skladiščih in zažgali več letal. Pri pripravi materiala so se prav tako pojavljale sabotaže. Dogajalo se je, da so jugoslovanski borci v domovini prejeli samo orožje brez pripadajoče municije ali narobe, da ni bilo pribora za čiščenje orožja, masti in olja, kakor je bilo sklenjeno. Vrstile so se tudi tatvine manjšega in večjega obsega.

Odnose s posameznimi zavezniki oficirji naj pojasnim tudi naslednji primeri:

Zgodilo se je pripadnikom naših »letečih« čet, da so zavezniki letala vpricho njih odvrgla četnikom za-partizane namenjen tovor. Drugič so se spustila na četniško letališče, našim vojakom pa so prepovedali, da bi šli iz letala. Skriti so morali titovke z rdečimi zvezdami in skozi stekla kabin so lahko opazovali ljudi v kučmah s kokardami, kako razkladajo material. Ali pa so metali pred njimi iz letal letake s propagando za kralja Petra...

Po drugi strani pa sta bili poštenost in delovna vnema pripadnikov 4. prekmorske brigade in sploh vseh naših borcev tolikšni, da so nas začeli zavezniki oficirji upoštevati in nas dajati za vzgled svojim vojakom. Kmalu so si pripadniki brigade pridobili tolikšno zaupanje, da so jim zaupali varovanje skladišč. Tudi pri delu jih zavezniki oficirji niso več nadzirali, ker so vedeli, da to ni potrebno. Prej so spočetka našo vojsko gledali nekako zviška, počasi pa smo si pridobili ugled najbolj disciplinirane in poštene vojske.

Mnogi zavezniki vojakov in oficirji so nam bili zares naklonjeni. Naj omenim samo Woolerja, ki je večkrat osebno nadzoroval delo in izkazoval veliko pozornost našim potrebam. Vojaki in oficirji so prihajali na kulturno-prosvetne prireditve v brigado, obiskovali razstave in nogometne tekme, ki jih je prirejela brigada in celo politična predavanja in razprave. Sledili so jim s pomočjo tolmačev. Večkrat so zatrjevali, da bolj ko nas spoznavajo, bolj nas cenijo.

Delovna vnema in poštenost pa nista bili edini lastnosti borcev 4. prekmorske brigade, ki sta najbolj vplivali na zaveznike vojske in oficirje. Navajeni izobila in odnosov, kjer posebno v vojski vse deluje samo na ukaz, drugje pa je treba vse plačati, so težko razumeli naše borce, ki so si pritrgovali v korist borcem v domovini ali ranjencem hrano in cigarete ter prostovoljno dajali kri.

Za konec naj povem še nekaj o zadnjih dnevih brigade. Po končani vojni, 27. maja 1945, se je vkrcala na ladje v luki Monopoli in se čez nekaj dni izkrcala v Splitu. Od tam je potovala v Ljubljano, kjer so jo čez kakih deset dni razpustili.

EDVIN PERVANJE

V novi trgovski hiši

nama

v Ljubljani, Titova cesta

Non-stop od 7.30 do 20. ure

6 prodajnih etaž

10.000 artiklov

za dom, družino, gospodinjstvo, šport, rekreacijo itd.

Obročno odplačevanje.

20% popust pri nakupu s tujo valuto.

Dostava na dom.

Del udeležencev KO ZBZ NOV »Prežihov Voranc« v Ribnici na Pohorju

Kmetje-borci v tolminski občini

Med slovenskimi občinami, kjer je bilo sodelovanje prebivalstva v NOB množično in kjer je bilo in je še veliko število kmečkega prebivalstva, je tolminska občina v skupini tistih, kjer je najbolj nujno in potrebno reševanje teh vprašanj.

V občini je zdaj nekaj nad 800 kmetov in njihovih družinskih članov, ki so člani ZB. Od tega števila jih ima nekaj nad 300 status borca. Večina od teh, vsekakor pa več kot polovica, nimajo — podobno kot tudi, po drugih občinah — priznane posebne delovne dobe, to je udeležbe v NOB, ker doslej niso od tega imeli praktično nobene koristi. Zato je zdaj, po uvedbi zakona o zdravstvenem zavarovanju kmetov-borcev, stopilo v ospredje kot naloga prvenstvene važnosti priznanje posebne delovne dobe bodočih koristnikov te ugodnosti.

Po krajevnih organizacijah so že imeli konference, kjer so razpravljali o tem, kdo naj bi imel pravico do zdravstvenega varstva po tem zakonu. Seznanili so članstvo tudi s samim

zakonom in vsem, kar spada k njemu.

Kot posebnost tolminske občine, oziroma ZB, naj omenimo obstoj posebnečasne komisije za priznanje posebne delovne dobe borcev-kmetov, ki so je ustanovili, potem ko je stopil v veljavo zakon o zdravstvenem varstvu. Ukinili jo bodo, ko bodo vsaj v glavnem vsi koristniki uredili priznanje posebne delovne dobe. Ta komisija deluje poleg redne komisije. Nobenih vprašanj ni, ko gre za kmetoborce operativnih enot. Ti se izkažejo z vojaško knjižico.

Kot naslednjo značilnost v položaju kmetov-borcev tolminske občine naj omenimo priznavalnino. Sicer priznavalnino dobivajo tudi nekmetje, toda taki primeri so bolj redki, ker ti dobivajo večinoma pokojnino od socialnega zavarovanja, saj so

bili v delovnem odnosu in zato socialno zavarovani.

V občini je zdaj nad 220 udeležencev priznavalnini, ki se gibljejo med 6000 in 20.000 dinarji. Večinoma znašajo priznavalnino okoli 10.000 dinarjev. Potrebe po priznavalninah pa so veliko večje, radi bi jih tudi povečali tako, da bi vsaka znašala vsaj najmanj 10.000 dinarjev. Toda občina nima za to sredstev.

Omeniti je treba, da gre pri udeležencih priznavalnini največkrat za ostarele ljudi, ki imajo sicer zemljo, toda v hribih. Občinska skupščina jim uvidevno dodeli skromna sredstva, čeprav ima ta ali oni na videz lepo posestvo, ki pa je lahko ovira pri merilih za invalidski dodatek.

Nekatere socialno ogrožene bivše borce bodo upokojili po prejšnjem 80. členu zakona o pokojninskem zavarovanju. Toda postopek traja več let, kar je predol-

go. Međtem prizadeati morajo prejemati priznavalnino iz skopih občinskih sredstev.

V zvezi s takim stanjem je tudi stanovanjsko vprašanje kmetov-borcev tolminske občine. Podobno kot v drugih občinah so tudi v tolminski velike potrebe po kreditih za popravila stanovanjskih hiš. Republika je sicer dala 15 milijonov kreditov za te namene, toda to je vsekakor premalo. Mnogi kmetje-borci živijo v trlih, lesenih in na pol podrtih hišah, ki bi jih lahko s malenkostnimi sredstvi vsaj za silo popravili.

Na splošno so si kmetje veliko obetali od brisanja davkov v IV. obdelovalnem okolišu, kamor štejejo obsežne predele tolminske občine. Davkov sicer ni treba plačevati, zato pa se je dvignil prispevek za zdravstveno varstvo in so tako na istem, čeprav so za to zdravstveno zavarovani. MP

Srečanje v Ribnici na Pohorju

Zadnje majsko nedeljo je nad 50 članov KO ZBZ NOV »Prežihov Voranc« obiskalo Ribnico na Pohorju. Tam so se skupaj s številnimi domačini, predvsem s šolsko mladino, udeležili svečanosti ob spomeniku padlim borcem. Srečanja so se

udeležili tudi znani pohorski partizani Franta Komel, Ivo Skrolovnik in Franc Zigart-Vitez.

Pred spomenikom je med drugimi govoril tudi predsednik KO »Prežihov Voranc«; pripovedoval je o nekaterih borbah

1. pohorskega bataljona, Pohorskega odreda in Zidanškove brigade in opisal juriš Tomšičeve brigade, ki je osvobodila Ribnico. Solarji so na svečanosti izvedli krajši kulturni program.

D. M.

BELINKA

TOVARNA ELEKTROAKUSTIČNIH IZDELKOV
ŠENTJAKOB OB SAVI - LJUBLJANA

- NUDI VODIKOV PEROKSID IN NATRIJET PERBORAT

KO PRAZNUJEMO DVAJSETO OBLETNICO OSVOBODITVE, SE SPOMINJAMO VSEH ŽRTEV BOJA ZA SVOBODO. PREŽIVELIM UDELEŽENCEM REVOLUCIJE PA VELJA NAŠ ISKREN POZDRAV

Na sliki: predsedstvo VVI Moste-Polje pred razdelitvijo pokalov

Športno tekmovanje invalidov moščanske občine

V počastitev 20. obletnice osvoboditve in občinskega praznika občine Moste-Polje je predsedstvo združenja VVI že predsedstvo organiziralo tradicionalno športno tekmovanje. K tekmovanju se je prijavilo 21 ekip; tekmovalo je 94 tekmovalcev v streljanju, kegljanju in balinanju. Športniki-invalidi prirejajo tekmovanja v sodelovanju z vsemi delovnimi skupnostmi v občini. Tekmovanje v streljanju in balinanju je bilo v klubu Invalid, kegljači pa so se pomerili na štiristeznem kegljišču Slovan.

V streljanju z zračno puško je sodelovalo 7 ekip. Prvo mesto — ekipa Gradisa, drugo — ekipa Invalida, tretje — ekipa Zeleniške postaje v Mostah. Prav toliko ekip je nastopilo v kegljanju. Kegljaki tovarne Izolirka so bili prvi, drugi člani Invalida, tretji pa člani ekipe SAP. Invalidi-borci so v vseh panogah zasedli druga mesta. Podpredsednik Pavle Kirn je ob zaključku tekmovanja zaželel, da bi prirejali tovrstna tekmovanja vsako leto in tako zblížali vse moščanske delovne skupnosti.

V. Bavcon

Micha Klinar

PET MINUT ČEZ POLNOČI

CRTICI JE BILA PODELJENA PRVA NAGRADA NA NAGRADNEM NATEČAJU »OSVOBODITEV«, KI GA JE BILO ZA LETOSNJE JUBILEJNO LETO RAZPISALO UREDNISTVO »TV 15«.

Ko ga je Rosumec telefonsko poklical in mu ukazal, naj se takoj odpelje na Bled, je lagerfihrerja Glanznerja popadel strah. Imel je slabo vest. Včeraj se je na lastno pest sestel s partizanskim štabom. Bal se je, da bodo partizani napadli begunjsko jetnišnico, in zato bi rad dosegel z njimi nenapadalni sporazum. Ko bi mu kdo rekel pred štirimi leti, da se bo moral nekoč ponižati pred banditi, bi ga pri prič postavljal pred zid in ga ustrelil. Toda zdaj so bili časi drugačni. Bil je april 1945 in samo bedaki so še upali, da se bo zgodil čudež in spremenil naglo bližajoči se poraz v fihrerjevo zmago. On pa ni bil bedak in se je skušal rešiti. Nič poniževalnega ni videl v tem, če je hotel preživeti vojno. Za rešitev svoje-ga življenja je bil pripravljen izpolniti vse partizanske pogoje, seveda take, ki bi jih lahko brez nevarnosti, da bi o tem zvedeli na Bledu, uresničil. Partizanske zahteve, da bi omogočil pobeg jetnikov, zato ni mogel sprejeti. Le s težavo je prepričal partizanske odposlance, da bi kaj takega prepričal policijski bataljon, ki straži jetnišnico in ki ni pod njegovo komando. Precej strahu je pre-stal, preden so partizanski odposlanci spremenili pogoje. Obljubiti je moral, da v jetnišnici jetnikov ne bodo več mučili in jih streljali kot talce. Mimo tega pa jim je obljubil, da jim bo postal določeno količino orožja in municije. Izmučen od prestanega strahu se je oddahnil šele, ko se je vrnil v jetnišnico. Mirno je prespal noč, kakor že dolgo ne, zjutraj pa celo olajšano zadihal kakor trgovec, ki

je opravil dobro kupčijo. Toda to olajšanje ga je minilo, čim je dvignil telefon in na oni strani žice zaslišal Rosumecov glas.

Zakaj neki ga kliče? Pa ne, da bi že vedel za njegov sestanek z banditi?

Postalo mu je vroče. Spomnil se je tolmača na gestapu v Radovljici. Rosumec je odkril, da obvešča partizane in radovljiški šef je tolmača lastnoročno ustrelil. In še mnogo bolj se je spominjal svojega namestnika Koglerja. Tudi ta se je pred meseci ponudil partizanom in jih obveščal o vsem, kar se je dogajalo v jetnišnici. Ko ga je o tem obvestil Rosumec, ni mogel verjeti.

»Nemogoče! Kogler pa mu je izdajalec?« Tako je rekel, Rosumec pa mu je samo ukazal, naj stori s Koglerjem tako, kakor je storil Lasky s svojim tolmačem Fröhlichom.

In on, Glanzner, je ta ukaz izpolnil. Povabil je Koglerja, naj bi ga spremljal na Bled. Odpeljala sta se z avtomobilom, vendar ne naravnost. Ko sta zavila na samotno pot med polja, se je Kogler začudil in ga celo posvaril, da bi v tej samoti lahko naletela na kako partizansko zasedo, a je umolknil, ko ga je vprašal, če se boji. Ko sta bila dovolj daleč od naselij, je zavril avtomobil, kakor da se je pokvarila guma.

»Kaj je?« ga je Kogler preplašeno pogledal.

»Guma. Daj, poglej! Mislim, da je sprednje kolo na tvoji strani.«

Tako je rekel. In ko je Kogler izstopil in se sklonil k prednjemu kolesu, je on potegnil revolver.

»Nič ni. Guma je cela.« To se bile poslednje Koglerjeve besede. Potem je odjeknil revolverski strel. Kogler ni utegnil niti krikniti. Spodneslo ga je in obležal je na mestu mrtev.

Z nogo je odrinil Koglerjevo truplo, zadovoljen, da kri ni oškropila avtomobila. Ni se zgrozil. Ubil je vendar izdajalca, ki ga ni bilo nič težje ubiti kakor kakega zajetega bandita. In prav tako lahko je pozabil na njegovo smrt kakor na toliko

smrti, ki jih je v minulih letih videl na vrhu za zidovi jetnišnice ali kjerkoli drugje, kjer so streljali talce. Ko bi kaj bolj mislil nanj, potem bi se najbrž včeraj premislil in bi ne šel na sestanek z banditi. Sele sedaj, ko se je vozil na Rosumecov ukaz proti Bledu, ga je Koglerjev konec začel vznemirjati.

S strahom, da bo doživel Koglerjevo usodo, je stopil pred Rosumeca.

Ko bi se kdaj pa kdaj sam ne posluževal takih metod, bi ga pogovor z Rosumecom pomiril. Rosumec ga je vprašal, ali je ozemlje taborišča dovolj zavarovano pred morebitnim banditskim napadom, potem pa mu je rekel, da je ta dan prišlo na Gorenjsko okrog deset tisoč mož novih okrepitev, tako da obupancem ne bo treba iskati tajnih izdajalskih zvez s partizani.

»Upam, da vi, Glanzner, niste med obupanci, ki menijo, da se je ura naše usode že nagnila pet minut čez polnoč.«

Tako je rekel in ga, ne da bi čakal na odgovor, odslovil.

»Ve, prav gotovo že vse ve,« ga je kljuvala misel, ko se je vračal. Zal mu je bilo, da se je, preneglil in odšel na tvegani sestanek s sovražniki. A kaj, ko se mu je še včeraj zdel položaj brezupen. Kdo bi vedel, da bodo danes prišle na Gorenjsko tako močne okrepitev.

Prenaglil se je. Usodno preneglil. Bil je prepričan, da je Rosumec že telefoniral v taborišče, naj ga ob vrnitvi primejo in opravijo z njim, kakor je on s Koglerjem. Za trenutek ga je obšla misel, da bi pobegnil. A kam?

Domov ne more. Še preden bi prišel iz te banditske dežele, bi ga prijeli. Samo partizani bi ga lahko rešili. A kaj, ko ga ne bodo hoteli. Bil je vendar poveljnik taborišča, v katerem so v teh letih postrelili več kakor tisoč ljudi. Tudi sam jih je nekaj lastnoročno pobil.

Ne, v partizanih ga čaka enak konec, kakor

ga čaka, če Rosumec v resnici ve za njegov dogovor s partizani.

In to ve. A če še ne ve, bo zvedel. Rosumec velja za vseveda. Bajje ima svojo obveščevalno mrežo razpredeno celo med banditi.

»Moral bi mu povedati za sestanek.«

Kaj ko bi mu po vrnitvi v taborišče telefoniral?

Lahko bi se izgovoril, da je šel na tisti usodni sestanek samo zato, da bi na prihodnji sestanek zvalil partizanski štab v Begunje in ga zajel.

»Neumnost! Laž je preveč otipljiva. In Rosumec ni noben tepec.«

To misel si je ponovil, ko ga je po vrnitvi v taborišče vnovič silil strah, naj bi Rosumecu odkril svoj sestanek s partizani sam. Odložil je slušalko, ki jo je že držal v roki.

»Tako odkritje bi pomenilo mojo smrtno obsodbo.«

Treba bo počakati.

Počutil se je kakor v vrtincu, ki se mu ne more iztrgati. Da bi ne vzbujal suma, je prelomil vse obljube, ki jih je dal partizanom. Režim v taborišču je poostrel. Partizanskega napada na jetnišnico se ni več bal, zato pa se strah pred Rosumecom ni hotel umakniti iz njegove zavesti. Zato je prebledel, ko se je 17. aprila pojavil v taborišču Rosumec že navsezgodaj. Ta dan so obsodili na smrt dva zajeta partizana.

»Slabo izgledate, Glanzner. Menda vas obsodba teh dveh banditov ni pretresla. Kakor se spominjam, niste ob podobnih obsodbah še nikoli prebledeli.«

Rosumecov glas se mu je zdel strupen.

»Morda bi vam koristilo, ko bi eksekucijo danes opravili v moji prisotnosti vi. Pri Koglerju ste dokazali, da imate mirno roko. Ubili ste ga z enim samim revolverskim strelom. Zato bi lahko tudi s tema dvema opravili brez posebnih ceremonij in hrupa.«

(NADALJEVANJE NA 12. STRANI)

PRAZNA BONBONIERA. Ameriški senator Morris je, ko je kritiziral zunanjo politiko ZDA, dejal o organizaciji severnoatlantskega pakta: »Zveza, ki se je preživela, je kakor prazna bonboniera: njena zunanjsčina je lepa, notranjsčina — prazna.«

JOHNSON NE PREBAVLJA KDOVE KAKO DOBRO... Walter Lippman pravi v časniku »Washington Post« o ameriški intervenciji v Vietnamu: »Pri predsedniku Johnsonu je huda nevednost v

Svobodaš iz Zadvora

Dne 11. maja 1942 so italijanski vojaki v skupini desetih talcev ustrelili na strelišču pod Golovcem Jerneja Gašperšiča.

Kdo je bil ta tovariš, o katerem tako malo vemo, saj je padel med prvimi talci?

Rojen je bil 13. avgusta 1915 v Zadvoru pri Ljubljani. Leta 1931 se je kot šestnajstleten soboljšarski vajenec vključil v delavsko kulturno-prosvetno društvo »Svoboda« v Zadvoru in začel aktivno sodelovati v godbi. Kmalu se je začel udeleževati tudi v dramski družini, pri pevskem zboru, na izletih, predavanjih in podobnem. Zelo hitro je napredoval, saj je za izobraževanje uporabil ves svoj prosti čas. Izšel je iz napredne družine, kjer sta bila marksistična literatura in časopisje vedno pri hiši, bratje so sodelovali v delavskem gibanju; Gabriel je bil že od leta 1929 član Partije. Zato je tudi Jernej naglo zorel v komunisto in so ga že leta 1934, komaj devetnajstletnega, sprejeli v Partijo.

»Svoboda« v Zadvoru je opravila veliko revolucionarno delo, saj je prodira v središče klerikalizma. Zato so na takratne oblasti kmalu zabele prihajati prijave, da se v »Svobodi« zbirajo komunisti. Jernej je v tej »Svobodi« kmalu imel vodilne funkcije, dokler leta 1935 takratne oblasti niso po zletu »Svobod« v Celju vsa društva razpustile, premoženja pa zaplenile. Zadvorska »Svoboda« je pravčasno rešila vse imetje, kar je bil velik uspeh. Jerneja Gašperšiča pa kmalu spet srečamo kot predsednika »Vzajemnosti«, naslednice prepovedane »Svobode«.

V »Vzajemnosti« so imeli v rokah vso oblast komunisti. Društvo je pokazalo pri delu velike uspehe. Nasprotniki — čeprav so iskali dlako v jajcu — niso mogli najti v njenem poslovanju šibke točke.

Jernej pa ni delal samo v »Svobodi« in kasneje v »Vzajemnosti«. Kot gradbinski delavec se je udeleževal tudi v sindikalnem gibanju gradbincev, kjer je bil tajnik. Sodeloval je pri organizaciji stavk, demonstracij in zborovanj in pri organizaciji raznih izletov s politično vsebino kot na primer na Trojico, Lisično, Kamnik in na Jesenice. Zaradi vse-

ga tega so ga takratne oblasti imele stalno v precepu in je bil tudi upravno kaznovan.

V letih 1939—1940 je moral na orožne vaje v Žiri. Za njim je prišlo na vojaško komando sporočilo, da je komunist in da mu n. zaupati orožja. Zato mu niso dali orožja, čeprav je bil turžen za mitraljeza. O tem ga je obvestil četni ko-

mandir, ki je bil pošten patriot. Občinska uprava je tudi dosegla, da je šel Jernej služiti vojaški rok v Skopje, čeprav so ga prvotno določili v Beograd.

V vojsko je odšel leta 1941 pred napadom na Jugoslavijo in se kmalu vrnil po razpadu kraljeve vojske. Organiziral je skrivanje orožja in streliva, potem pa se je skupno s tovarišema Jožetom Moškričem in Antonom Trtnikom lotil priprav za organiziranje Osvobodilne fronte.

Vsi trije so po italijanskih racijah v noči med 12. in 13. julijem 1941 odšli na Molnik, potem ko so se izognili aretacijam. Tega dne je bila ustanovljena Molniška partizanska četa. Jerneja je Moškrič poslal v Ljubljano zaradi organiziranja zveze med četo in CK KP Slovenije, oziroma glavnim poveljstvom slovenskih partizanskih čet. Po uspešno opravljeni nalogi je CK določil Jerneja za delo v glavnem poveljstvu. Sodeloval je pri organiziranju drugih partizanskih enot na ozemlju takratne »Ljubljanske pokrajine«. Kma-

lu ga srečamo kot komandanta Krimskega partizanskega bataljona. Oktobra 1941 je postal poveljnik vseh dolenskih enot, ki so se pripravljale za napad na nemško postojanko v Bučki. Po tem napadu, ki je bil 1. novembra, je Jernej odšel v Ljubljano na novo dolžnost. Dne 15. decembra, ko je šel na zvezo z nekim človekom, pa je v Gorupovi ulici prišel v policijsko zasedo. Čakali so sicer nekoga drugega, toda aretirali so tudi njega in ga pridržali. Čeprav je imel ponarejene dokumente na drugo ime, so ga kmalu v zaprtih prepoznali. Kako se je policiji to posrečilo, se še ne ve. Morda so ga prepoznali policijski zaupniki, ki so ga poznali iz partizanov, saj je hodil po vseh enotah in med partizani je bilo brez dvoma nekaj vrtnicev.

Ze 8. avgusta 1941 je Ljubljanska policija poslala po vsej pokrajini razpis tiralice za več oseb, med katerimi je bil tudi Jernej Gašperšič z vsemi osebnimi podatki. Zato so smatrali njegovo aretacijo za velik uspeh.

Približno en mesec je bil Jernej zaprt na policiji na sedanjih Prešernovi ulici v Ljubljani, nato na sodišču in nazadnja v »belgijski« kasarni na Taboru. Od tam so ga tudi odpeljali na strelišče.

Med vojno sta izgubila življenje tudi oba Gašperšičeva sodelavca in tovariša. Trtnika so aretirali zgodaj spomladi 1942 v Kočevju, kjer je bil na političnem delu, ustrelili pa so ga junija istega leta. Jože Moškrič pa je padel pod streli belogardistov v začetku 1943 na Polici pri Grosupljem, potem ko so ga ranjenega ujele. Tako so padli trije vidni revolucionarji iz Zadvora in okolice, nekdanji »svobodaši«.

S kljuke in klina

tem, da ne more prebaviti zgodovinskega dejstva, da je odločilni vlogi belega človeka v Aziji za vselej odklenalo. Zaradi tega nam tam nasprotujejo celo tisti ljudje, ki jih, pravimo, rešujemo.»

V BRITANSKEM SPODNJEM DOMU SO SAMO ENOJNA OKNA. Neki poslanec je predlagal, naj se vstavijo dvojna okna, da bi tako odpravili večni prepil, ki vlada v tem poslopiju. Neki dnevnik je takole komentiral ta predlog: »Glede na trenutno zelo neznanost večino vladajoče stranke, je zares tvegano dopustiti, da se kdo od poslancev vladajoče stranke prehladi...«

»ZAKLELA SE ZEMLJA RAJU, DA SVE TAJNE SE SAZNAJU...« Neki Parižan je kupil na dražbi pisano mizo in našel v njenem predalu pisma — svoje žene, ki jih je bila pisala prejšnjemu lastniku pisane mize. Sodišče je na osnovi teh dokazov zakonec takoj ločilo po ženini krivdi.

LE KDO BO UGRIZNIL? V pariškem časniku »Figaro« je bil objavljen takle oglas: »Zelim se odpovedati kajenju. Zaradi tega iščem službo pri kakšni bencinski črpalni ali v kakšnem skladišču razstreliva.«

»CELO DANDANES JE DOMOVINA NEKAJ. KAR JE TREBA LJUBITI in za kar je vredno žrtvovati se!« je vzkliknil v nekem govoru predsednik zahodnonemškega zveznega zbora Gerstenmeyer.

NERODNO POVEDANO... V nekem našem časniku smo nedavno brali mrtvaško oznanilo, ki se je glasilo takole: »Za vedno nas je zapustila naša najdražja ljuba žena K. V... Zaljubljeni: mož Z. in prijatelj.«

SOGLASJE O NESOGLASJU. Francoski minister za zunanje zadeve Couve de Murville je takole utemeljil svoje nasprotovanje sklicanju konference, ki bi obravnavala načela o političnem združenju Evrope: »Brez pomena je soglašati s sklicanjem konference, ko je že vnaprej jasno, da moremo na njej ugotoviti samo to, da nismo soglasni.«

DOKAZ! Neki newyorški bife je uvedel za svoje oženjene goste vstopnice, na katerih je vtisnjena ura in minuta vstopa v točilnico in ura in minuta izstopa iz nje... Dokaz bi bil vsakakor bolj mišičven, ko bi bilo na vstopnici povedano, ali je oženjeni mož vstopil v bife sam ali v družbi s kakšno damo...

»AMERIČANI BODO KMALU UMIRALI SAMO SE NA TRI NAČINE: v avtomobilu, zavoljo debelosti in cestnega hrupa,« je napovedal neki ameriški fiziolog.

TOPS tovarna pisarniških strojev in precizne mehanike Ljubljana

PROIZVAJA:

standardne pisarniške pisalne stroje TOPS S-3 z valjem 30 cm, 45 cm, 62 cm, kombiniranim valjem in decimalnim tabulatorjem, srednje portabl pisalne stroje TOPS — Sava, male portabl pisalne stroje TOPS M-1 in razmnoževalne aparate

MILE PAVLIN EVGEN SAJČIČ JURISNI BATAJON

13. »Pripoveduj, kako je bilo pri partizanih,« so v en glas zakričali bratci. »Jedli bomo potem, mama pa tudi lahko kuha tačas, ko boš pripovedoval.« Franček se je raskoračil na zofi, bratci so ga spet začeli otipavati. »Kje naj začnem?« je vprašal v zadregi. »Od začetka, kako si ušel in šole in kako je bilo potem...« »No, pa bom,« je odvrnil Franček in se zamislil za nekaj trenutkov. V sobi je bilo tiho, da bi se slišala miška. Še odkašljal se je in pogledal nekam v strop, potem pa je tiho začel pripovedovati. Najprej o tem, kako so imeli v Ljubljani svoje mladinsko organizacijo...

14. Dobro smo delali in zbrali veliko pomoči za partizane, toda našel se je slabšč. Ko so ga na policiji pretepli, je povedal za nas. Domobranci so nas poklicali na zaslišanje. Tudi mene. Rekel sem, nak, mene pa ne boste. Kar med uro je prišel v naš razred šolski sluga in nam sporočil, da moramo takoj na policijo. Vedel sem, da so jih nekaj že zaprli in da so nekateri že vse povedali, zato nisem dvomil, kaj nas čaka. Torbico sem pustil kar pod klopio. Bil sem predren in tudi neumen, zato sem s občolcem, ki so vsi zakrbljeni tekli na policijo, cele sporočil pozdrave domobrancem in celo to sem rekel, da grem k partizanom.

15. Seveda pa ni bilo vse tako enostavno, kot sem si zamišljal. Odšel sem na drugi konec mesta, k prijatelju, s katerim sva se že prej zmenila, da bova ušla, če naju bodo iskali. Njihova hiša stoji blizu žične ograje, ki so jo okoli mesta spletli še Italijani. Do tja sem prišel brez težav. Toda tisti prijatelj mi je odsvetoval, da bi poskušal priti čez. Povedal mi je, da ponoči hodijo ob ograji patrule in streljajo brez opozorila na vsakogar, na vsako senčo. Povrh je ograja ponoči osvetljena in tudi o minah je slišati, da o dresiranih psih niti ne govorimo.

Znanje in spomin • Znanje in spomin • Znanje in spomin

CELOTNA VREDNOST POMOČI, KI JO JE PREJELO SKOPJE od 26. julija 1963, to je od dneva katastrofalnega potresa, do začetka aprila 1965, znaša več ko 28 milijard 180 milijonov dinarjev. Okrog 17 milijard je prispevalo ljudstvo Jugoslavije, več ko 11 milijard dinarjev pa 76 drugih držav. Pomoč pa še vedno prihaja. V letošnjem marcu so nekateri dežele obljubile, da bodo prispevale še nadaljnjo pomoč v vrednosti 60 milijonov dinarjev za spopominitev objektov, ki so bili zgrajeni ali ki jih še gradijo s pomočjo iz tujih dežel. Od drugih držav so prispevale doslej največjo pomoč: ZSSR v vrednosti 2 milijardi 246 milijonov dinarjev, Velika Britanija v vrednosti 1 milijarde 650 milijonov dinarjev in ZDA v vrednosti 991 milijonov dinarjev.

Dobro je, če veste...

INDONEZIJA NACIONALIZIRA TUJE PREMOZENJE. Indonezijski minister za bazično industrijo in rudarstvo dr. Kerul Saleh je izjavil, da mora Indonezija v enem letu nacionalizirati premoženje in kapital vseh tujih družb, ki se poslužujejo na njenem območju. Pred nedavnim je predsednik Sukarno podpisal uredbo o uvedbi nadzorstva nad vsemi podružnicami tujih družb v Indoneziji. To je prizadelo v prvi vrsti ameriška, britanska, švicarska, belgijska, zahodnonemška in avstralska trgovska podjetja, podružnice velikih petrolejskih družb in tuje lastnike nasadov kavčuka, čaja in drugega.

SUSA V ITALIJI ogroža posevke. Predsednik italijanske uprave za pridelovanje riža je nedavno izjavil, da majhne količine vode, ki znašajo komaj 19 do 20 % potrebne količine v tem času, onemogočajo letos setev riža, ki se ponavadi konča do 10. maja. Bojijo se, da bo letošnja žetev riža pičila in da bo, kolikor je sploh bo, pozna.

UMETNO SONCE. V ameriškem centru za astronautiko domnevajo, da bodo ljudje, ko bodo stopili na neosvetljeno stran Meseca, močno občutili pomanjkanje sončne svetlobe. Zato so izdelali napravo iz 43 manjših reflektorjev, postavljenih tako, da oddajajo svetlobo, močno podobno sončni svetlobi.

LJUBLJANSKI BIOLOG EGON PRETNAR IMA ZBRKO 40.000 ŽUŽELK. Pretnar je malone vse svoje življenje posvetil proučevanju žuželk, ki živijo v mraku podzemskih jam. Čeprav mu je že 70 let, je še vedno neutrudljiv znanstvenik. Med žuželkami njegove zbirke je mnogo takih, ki so dobile ime po njem, ker jih je on odkril.

VARNOST NA BELGIJSKIH ŽELEZNICAH. V zadnjih šestih letih so belgijske železnice prepelejale milijardo 500 milijonov evrov. Zaradi pomanjkanja surovinskih virov, ki jih potrebujejo za proizvodnjo železa, so razdaljo 50 kilometrov pri čemer ni bilo niti ene smrtne žrtve. V istem razdobju se je v avtomobilskih nesrečah na belgijskih cestah smrtno ponesrečilo 10.000, hudo poškodovano pa 100.000 ljudi.

«TV 15» izhaja vsak teden - izdaja ga predsedstvo Zveze združenj borcev NOV Slovenije - Zvezda - Borec - Lj. Beethovnova 10/II - Tisk in knjižarija CŽP - Ljudska oravnica, Ljubljana - List ureja uredniški odbor - Letna naročnina znaša 1200 dinarjev - Posamezna številka stane 30 dinarjev - Naročnino pošiljajte na naslov: Uprava «TV 15», Ljubljana, Beethovnova 10, pri čemer predal 500 XL ali na čekovni račun pri Narodni banki 600-11/608-29 - Telefonske številke: Glavni in odgovorni urednik «TV 15» 21-901, tajništvo in novinarji «TV 15» 22-313, uprava «TV 15» 22-807 - Rokopisov ne vračamo

Atentat na avsto-ogrskega prestolonaslednika Franca Ferdinanda in njegovo ženo 28. junija 1914 v Sarajevu — ob priliki manevrov na meji, ki naj bi omajali morale srbskih revolucionarjev — je dal povod za prvo svetovno vojno. — Kdo je bil atentator (na sliki), pripadnik »Mlade Bosne«, organizacije študentske revolucionarne mladine?

V sestavu enot, ki so s tovarišem Titom na čelu, z brezprimernim junaštvom preprečile sovražnikov načrt, da bi v obroču ognja in železa uničil glavino NOVJ, je bila tudi Tretja divizija — črnogorska. Najbolj krvave boje je imela maja in junija 1943 na Magliću, Vučevu, Volujku, na Sutjeski in Zelen-gori. — Kdo je bil njen komandant?

Kdo je znani ruski književnik na sliki? — Od njegove smrti bo kmalu minilo 35 let. Ko je v Rusiji izbruhnila oktobrska revolucija, mu je bilo 26 let. Revolucija in takratno življenje so mu dale snov za mnoge revolucionarne pesmi in drame. Več njegovih pesnitev je prevedenih tudi v slovenščino.

Kdo je sovjetski maršal (na sliki), ki je lani obiskal Jugoslavijo in tako potrdil krepitev prijateljskih vezi med Jugoslavijo in SZ? — Ves čas odpora proti nemškimi okupatorjem je uspešno posegal v boje na vzhodni fronti (bitka na Volgi, ukrajinska fronta), avgusta 1945 pa je v Mandžuriji prizadel odločilen udarec Japoncem.

Program ZB NOV v Idriji

Predsedstvo ZB NOV idrijske občine je podobno, kot so to napravili drugod, za letošnje leto napravilo okvirni program dela. Ta naj bi imel poseben poudarek na dvajsetletnici osvoboditve.

V tem programu so nekatere točke, ki so značilne in vredne razprave. Tako se na primer točka 2 glasi:

Dosledno odpraviti vse pojave razdiranja enotnosti med bivšimi borci. Še nadalje krepiti

tradicije revolucionarnosti, sebičnosti in tovarištva.

Kaj so s tem mislili, smo povprašali na predsedstvu. Povedali so nam, da so med članstvom nekateri posamezniki, ki sektašijo v odnosu na posamezne kategorije članstva, tako na primer v odnosu do borcev po 9. septembra 1943 in do »prekormorcev«.

Nadalje predvidevajo, da bodo obnovili napise na spominskih ploščah in spomenikih ter

obnovili nasade. K temu delu naj bi pritegnili kar največ mladine.

Skupaj z ZVVI nameravajo prirediti in organizirati obiskovanje bolnih in onemoglih članov po domovih in jih obdariti. Obiski naj ne bodo usmerjeni samo v obdaritev, ampak bolj v tovarištvo.

Zanimivo je, da imajo v načrtu ustanovitev aktivov ZB v vseh gospodarskih organizacijah in ustanovah, kjer so za to možni. Iz tega se vidi, da je delo aktivov ZB koristno in da je našlo zagovornike tudi tam, kjer so včasih o takih oblikah dela ZB dvomili.

Letos nameravajo odkriti tri spomenike, oziroma spominska obeležja. To je v Ledinah na pokopališču, kjer je pokopanih 44 padlih. V Vrniku bodo vzdali dodatne spominske plošče z imeni padlih borcev in v NOB padlih domačinov. Prav tako bodo odkrili spomenik v Šebreljah, kjer je pokopanih 16 znanih in 12 neznanih padlih borcev.

Pomanjkljivost programa pa je v tem, da niso v njem predvidevali reševanja vprašanih borcev-kmetov. Res je, da takrat, ko so sestavljali program, to vprašanje še ni bilo v ospredju, toda ali niso naše organi-

TOBAČNA TOVARNA LJUBLJANA

zacije dolžne ukrepati na lastno pobudo, če se pokaže potreba? Sicer navajajo, da morajo krajevne organizacije skrbno spremljati socialno in zdravstveno stanje članstva, toda ali ni to nekoliko preveč poslošna naloga?

- Odgovori na »Znanje in spomin«:**
1. Gavrilo Princip
 2. Sava Kovačević
 3. Vladimir Majakovski
 4. Rodion Malinovski

MP

Predloga o ohranitvi tradicij 14. divizije

Mnogi od preživelih borcev 14. divizije se sestajamo v Ljubljani in drugod. Predlagam, naj bi se borci 14. divizije odslej zbirali v nekem kraju na Stajerskem, kjer smo imeli najhujše borbe; sestajali naj bi se poleti, pač zato, ker se pozimi zaradi slabega vremena in boleznih težko dobimo.

Prav bi bilo, da bi se letos, ko praznujemo 20 let zmage nad fašizmom, zbrali ob ugodnem

vremenu, v kraju, ki nas spominja na najtežje trenutke boja. Poleg tega predlagam, naj bi o preživelih borcih 14. divizije izdali novo knjigo, opremljeno s podatki in fotografijami. Vem, da bo vsak nekdanji borec Štirinajste knjigo nabavil. Poleg osebne vrednosti bi bila knjiga tudi zgodovinski dokument, s podatki o funkcijah med borbo pa bi služila mlajšemu rodu, ki spoznava zgodovino NOV.

Miha Klinar: PET MINUT ČEZ POLNOČI

Omotičen in brez besede je stopal za Rosumeckom proti celicam smrti, kamor so pred uro odpejali obsojena partizana. Noge so mu bile težke, kakor da jih ima v okovih in kakor da odhaja v smrt tudi sam. Dreve na poti k bunkerju mu je plesalo pred očmi. Komaj vzbrstelo listje na vejah se je prižigalo v zelenimi plamenčki. Pomladno nebo je bilo čisto in jasno, nje-mu pa se je zdela sivino sivo. Ko jima je stražar odprl vrata na hodnik pred celicami, so njegovi in Rosumeckovi koraki stopili v smrtno tišino. V tej tišini mu je zastajal dih prav tako kakor jetnikom v celicah, ki so bile polne, razen celice, pred katero sta stala dva policista in v kateri sta bila obsojenca. Bil je prepričan, da ga bosta na Rosumeckov ukaz zgrabila. Kakor v megli je videl, kako so se vrata celice odprla in kako sta se jetnika naglo odmaknila od vrat.

»Glej, glej,« je tišino zdobil Rosumeckov krog. »Stopite bliže, Glanzner!... No, dajte! Stopite žel! In sem pogledajte!«

Kakor izgubljen je gledal v Rosumeckov kazalec, ki je tičal s svojo konico kakor zabito na notranjo stran vrat in kazal na vgreben krog, podoban uri s kazalcem, ki sta kazala pet minut čez dvanajsto.

»Kaj pravite k temu, Glanzner?«

Molčal je, Rosumeck pa je nekaj mrmral, kakor da bi prebral neko ime. Glanznerju se je zdela, kakor da je slišal svoje.

»17. IV. 1945,« je slišal Rosumeckov glas. »Ustreljen! Das heisst: erschossen... To se bo vsekakor zgodilo. Toda ta ura! In ta kazalec! To sta najbrž hotela povedati nam. Ali mislite tudi vi, Glanzner, da se je kazalec naše usode pomaknil že pet minut čez polnoč. Tadva tega ne bosta dočakala. In vsak, kdor tako misli, bo uničen. Ali je tako, Glanzner, ali ni?«

Ni odgovoril. Samo boljšečal je v Rosumecka, prepričan, da Rosumeckova grožnja velja njemu.

V grlu ga je davilo srce. Rosumeckov glas pa je terjal odgovor.

»Ali je tako, Glanzner, ali ni?« Odgovorite, Glanzner!«

Veljalo ga je strahoten napor, da je lahko z glavo molče pritrtil. Ni videl prvega obsojenca, ki sta ga policista že vlekla iz celice. Samo Rosumecka je videl, a še ta se mu je dozdeval nena-ravno velik. Bil je kakor kak bog, ki ima v rokah usodo vseh ljudi. In komaj za spoznanje manjša sta se mu zazdela policista.

»Najbrž mislita, da si bo ves svet zapomnil 17. april 1945. Ali mislite tudi vi, Glanzner, ali si ga bo res. Stavim, Glanzner, da boste celo vi čez nekaj hipov pozabili, kaj se je zgodilo 17. aprila 1945.«

Hodnik, ki so ga vsi, ki so kdaj stopili na njegova tla, imenovali hodnik smrti, je odmeval od Rosumeckovih besed. Samo te besede je slišal. Ni slišal obsojenih partizanov, ali sta kričala ali jadikovala ali s prezirrom do smrti klicala mašče-vanje nad rablje. Trajalo je precej dolgo, skoro majhna večnost, da je zagledal med policistoma prvega obsojenca in slišal policista, ki je vprašal Rosumecka, ali naj jetnika odpelje na vrt.

»Na vrt? Čemu bi delali hrup in plašili s streljanjem ptice. Tako čudovitega pomladnega dne letos še ni bilo. Hudo bi mi bilo za travo, če bi jo ponesnažili z banditovo krvjo. In naposled naj zvedo tudi drugi v tem prostoru, kaj jih čaka.«

Spet je mislil, da Rosumeckove besede veljajo tudi njemu. Megla mu je legla na oči in ovedel se je šele, ko mu je Rosumeck tiščal v roko ma-lokalibrsko puško in ko je odstran težkih vrat, zbitih iz površno stesanih brun, zagledal v prečnem hodniku jetnika, ki sta ga policista privezala k steni, okrušeni od strelav in prebeljeni s surovim apnom, skozi katerega so silili stari madeži strjene krvi.

»Zakaj oklevate? Primite puško! Streljajte!«

Kakor star izrabljen avtomat je zgrabil puško in jo počasi dvignil. Prešinilo ga je, da bi pomeril in sprožil v Rosumecka, a jo je kakor hipnotiziranec naperil v obsojenca.

Zadel ga je prenzik, da bi ga ubil s prvim strelom.

»Slabo ste merili, Glanzner! Imel sem vas za boljšega strelca.«

Hotel je poriniti v cev nov naboj, a mu je Rosumeck iztrgal puško.

»Bržkone zadnje čase premalo spite, Glanzner? Zelo ste shušjali in roka se vam tresse. Vidite, tako se strelja!«

Nov strel je odjeknil na hodniku. Obsojenčeva glava ob steni je omahnila, še preden se je na njegovem tilniku pokazala rana, komaj tolikšna kakor golobje oko. Vsaj tako se je zdela Glanznerju, ko je iz rane pogledala prva kaplja krvi in se potem spremenila v majhen krvav izvir, ki se je razcepil v delto in napojil ustreljenčevu srajco.

»Ausgezeichnet!« se je izza zaklona prečnega hodnika oglasil eden od policistov in hvalil Rosumeckov zadetek.

Potem sta policista odvlekla truplo in pripravila prostor za drugega obsojenca.

»Tega bom streljal na slepo! Stavim, da ga bom s prvim zadetkom, Mavzerico!«

Rosumeck je zahteval vojaško puško in priganjal policista, naj bi pohitela s privezovanjem obsojenca k steni. Potem so se zaprla težka vrata z znaki krogel, ki so skozi bruna iskale pot do talcev, obsojenih na smrt. Ti znaki so pričali, da so si streljanje na slepo gestapovci že večkrat privoščili.

Policista sta nekaj kričala nad obsojencem, potem pa zakričala, da je hodnik »feuerfrei«.

Rosumeck je napolnil mavzerico in sprožil. Strel iz vojaške puške je odjeknil med stenami hodnika, kakor da bi izstrelil protitankovski naboj, takoj nato pa je Rosumeck pritegnil k sebi težka vrata, ki so se odpirala na hodnik pred celicami.

Nekaj je zavpil, takoj nato pa planil h Glanznerju.

»Halo, Glanzner, zdaj ste na vrsti vi!«

»Na vrsti? Kako na vrsti?«

Glanznerju so se zašibila kolena. Obšla ga je slabost. Na čelu so se mu nabirale srage.

»Za vruga, menda se ne boste podelali v hlače. Kaj pa vam je? Saj ste bolj bledi kakor tisti usranec pri steni. Prezgodaj sem se pohvalil. Ne vem, kako ga je kroglja mogla zadeti tako nizko. Meri sem vendar dovolj visoko.«

Glanzner ga ni razumel.

»Na vrsti? Torej na vrsti?« je ponavljal.

»Nočete tekrovati z menoj, kdo ga bo ubil prvi? Dajte, pomerite!«

Strel je v Rosumecka kakor mesečnik, dokler mu ni v roki zatrepetala puška.

»Pazite! Varovalka je odklopljena in naboj je v cevi!«

Bilo je prepozno! Strel je odjeknil. Naboj se je zavrtal v strop in odkružil precejšen kos ometa.

»Skoro ste me ubili,« je v prahu, ki je snežil na hodnik, zagledal Rosumecka. »Zadnji hip sem odbil cev! A kriv sem sam! Pozabil sem zapreti varovalko. Zato imate še vedno pravico do naslednjega strela.«

Potem sta, menjaje se, streljala. Preden je bil zajeti partizan mrtev, sta porabila osemnajst nabojev. Noben zadetek sam zase ni bil smrten. S trinajstimi zadetki sta ustreljenčev trebuh dobesedno razmesarila. Smrad po krvi in človeškem blatu se je mešal s smradom po smodniku.

Glanzner je bil z vsakim strelom bolj miren. Ko sta z Rosumeckom opravila svoj rabeljski posel, se je pomiril. Ni slutil, da se bo že čez štirinajst dni njegov mir do kraja zrušil in da usodi, v katero se je pred leti tako nepremišljeno in celo z zadovoljstvom zapletel, ne bo mogel pobegniti...

MIHA KLINAR